

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Ideologické pozadí skautských a pionýrských táborových aktivit

Jana Brabcová

Plzeň 2016

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra antropologie

Studijní program Antropologie

Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Bakalářská práce

Ideologické pozadí skautských a pionýrských táborových aktivit

Jana Brabcová

Vedoucí práce:

PhDr. Tereza Šlehoferová, Ph.D.

Katedra antropologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literatury.

Plzeň, duben 2016

.....

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala především vedoucí mé bakalářské práce PhDr. Tereze Šlehoferové, Ph.D. za její odborné vedení a podnětné rady a připomínky, které mi v průběhu zpracování práce poskytla, a hlavně za čas, který věnovala svědomitému korigování mé práce. Mé poděkování patří také mým informátorům, za jejich ochotu a čas, který mi věnovali, a ohromnou trpělivost, s níž odpovídali na mé otázky.

Obsah

1 ÚVOD	1
2 Teoretická východiska	4
2.1 Ideologické základy skautské a pionýrské organizace	4
2.1.1 Vývoj skautské organizace	4
2.1.2 Základní principy, metody a poslání Junáka	8
2.1.3 Vývoj pionýrské organizace	11
2.1.4 Základní principy, metody a poslání Pionýra	12
2.1.5 Shrnutí ideologického vývoje Junáka a Pionýra	15
2.2 Junák a Pionýr – organizace pro volnočasovou výchovu mládeže	17
2.2.1 Volný čas	17
2.2.2 Instituce volnočasových aktivit	18
2.2.3 Diferenciace účastníků volnočasových aktivit	19
2.2.4 Socializace v rámci volnočasových aktivit	21
2.2.5 Společné znaky volnočasových aktivit	22
2.2.6 Skauting a Pionýr a jejich vliv na socializaci jedince a rozvoj osobnosti	23
3 Metodologie	25
3.1 Sběr dat	25
3.2 Informátoři	27
3.3 Základní charakteristiky informátorů	27
3.4 Způsob analýzy dat	29
4 Analýza a interpretace dat	30
4.1 Zkušenosti	30
4.1.1 Rozvoj vlastních zkušeností (sebevzdělávání)	30
4.1.2 Předávání a získávaná dovedností	33
4.1.3 Uplatnění zkušeností a kompetencí	35
4.1.4 Použití organizačních schopností	37
4.2 Motivace	39
4.2.1 Motivace k činnosti v organizaci	39
4.2.2 Překážky pro činnost organizace	41

4.3	Hodnoty	42
4.3.1	Sociální hodnoty	43
4.3.2	Morální hodnoty	45
4.3.3	Duchovní hodnoty	47
4.4	Organizovanost	47
4.4.1	Organizovanost vedoucích – hierarchizace	48
4.4.2	Organizovanost dětí	49
4.4.3	Táborová organizovanost	50
4.4.3.1	Organizace táborového programu	50
4.4.3.2	Prvky významné pro chod tábora	53
4.5	Společenská role volnočasových aktivit	54
4.5.1	Společenský význam	54
4.5.2	Činnost členů	55
4.5.3	Pohled společnosti a ovlivňování	56
5	ZÁVĚR	58
6	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	62
6.1	Literatura	62
6.2	Internetové zdroje	63
7	RESUMÉ	66
8	PŘÍLOHY	67
8.1	Obrazová příloha	67

1 ÚVOD

Ve své bakalářské práci se zaměřím na vymezení základních rozdílů v ideologickém pojetí a v přístupu k činnosti a náplni práce skautské a pionýrské organizace. Kladu si za cíl na základně představení a charakterizování spolků Pionýr a Junák – český skaut zachytit, jak se liší v uplatňování vlastních výchovných metod, ve svém přístupu k dětem a v práci s nimi, konkrétně na příkladech fenoménu letních táborů, který v těchto dvou organizacích dodnes přežívá.

Junák – český skaut, z. s. a Pionýr, z. s. jsou v České republice dvě největší organizace, jejichž společný a hlavní cíl spočívá ve výchově, rozvoji a práci s dětmi a mládeží. V pestré mozaice volnočasových aktivit dnes představují dva stabilní pilíře pro práci s nejmladší generací.

Pionýr od roku 1990, po pádu totalitního režimu, pokračuje ve své činnosti jako samostatný spolek. Po rozhodnutí o samostatnosti a obnově Pionýra už tato organizace nevychází z ideologických základů pionýrského hnutí před rokem 1989, ale vydala se na novou cestu v duchu demokratických pedagogických a výchovných metod a navázala znovu na činnost skupin a oddílů. Pionýr tak na počátku 90. let komplexně změnil svoji ideologii, vymezení i účel a změnou prošly i některé jeho jednotící prvky.

Na straně druhé Junák – český skaut, z. s. dnes se svým počtem přes 55 tisíc členů patří k největší výchovné organizaci u nás (Skaut. cz 2016), a to i přes poslední nucenou, skoro dvacetiletou, přestávku mezi lety 1970–1989, což se projevilo v určitém ustrnutí oproti vývoji světového hnutí. V roce 2005 byla na valném sněmu největší skautské organizace, Junáka – českého skauta, přijata *Charta českého skautingu* (CHARTA českého skautingu na počátku 21. století), která dala podnět k inovaci skautského výchovného programu.

Z hlediska historického vývoje se ideologie obou spolků diametrálně odlišovala, což i v současné době způsobuje negativní pohled společnosti především na činnost Pionýra. Ostatně i sama náplň činnosti obou organizací

je dnes laickou veřejností vnímána takřka identicky, obě dvě jsou považovány za pouhá volnočasová uskupení pracující s dětmi a mládeží. Přes mnoho společných styčných bodů, které se týkají jejich programu a cílů, se však v jejich praktickém naplňování výrazně odlišují.

Tato bakalářská práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. V teoretické části představím spolky Junák a Pionýr. Nejprve definuji Junáka a Pionýra jako organizace pro volnočasovou výchovu mládeže z hlediska jejich poslání, principů a metod. Ve stručném shrnutí jejich historického a ideologického vývoje a aspektů týkajících se náplně jejich činnosti se budu snažit najít odlišné a společné výchovné prvky těchto dvou spolků. Zaměřím se také na představení klíčových konceptů volného času a socializace, které úzce souvisí s fenoménem volnočasových aktivit.

V praktické části své práce nejprve představím použitou metodologii. Hlavním cílem mé práce je ovšem analýza výpovědí informátorů z řad zkoumaných organizací a jejich komparace s postřehy ze zúčastněného pozorování. Prostřednictvím informací získaných z pobytu v terénu a rozhovorů s informátory vymezím body, ve kterých se skautská a pionýrská ideologie rozchází nebo naopak střetává, konkrétně v otázce praktické organizace letních táborů. Ve svém výzkumu kladu důraz především na významné aspekty organizace tábora, které se projevují při praktickém každodenním naplňování táborové činnosti a programu a při práci s dětmi.

Zaměřím se zde především na otázky, jaký mají jednotliví vedoucí vztah ke svému spolku, jak probíhá praktická organizace letních táborů, jak se na ní podílí a na co je na táborech kladen největší důraz. V návaznosti na poskytnuté a zjištěné informace zmapuji jednotlivé táborové aspekty, jako jsou např. denní harmonogram, koncipování her a aktivit, hierarchie vedoucích, běžné denní aktivity a rituály aj., ale také jakým způsobem se projevují a uplatňují v každodenním běhu letního tábora, v jeho praktické organizaci a v jeho náplni a přístupu k dětem.

Mým soukromým motivem pro výběr tématu práce byla vlastní zkušenost s prací s mládeží a dětmi. Dlouhodobě se věnuji činnosti v Junáku,

jehož členkou jsem v podstatě už od doby, kdy mě poprvé můj děda vzal ve čtyřech letech na skautský tábor. Podobně tomu bylo i s Pionýrem – první pionýrský tábor jsem v pěti letech absolvovala díky své mamce. Zásadní rozdíl ale spočívá ve faktu, že i přestože jezdím na tábory obou spolků a jsem jejich členkou, v Pionýru se celoroční činnosti neúčastním. V obou organizacích jsem postupně prošla několika členskými úrovněmi: přes dětského člena, instruktora až po vedoucího oddílu. Sama na sobě jsem pocítila potřebu pokračování v činnosti i po sedmnáctém roce, kdy jsem nastoupila do funkce instruktora v Pionýru a rádce v Junáku. V současné době zastávám u obou spolků funkci vedoucího. Osobně se stále setkávám s předsudky vůči obou organizacím, ať už pramení z předpokladu ideologické ustrnulosti v minulém režimu nebo z kusých a často nepřesných informací o náplni a činnosti těchto spolků. Pravidelně také zaznamenávám neschopnost, a snad i neochotu, laické veřejnosti odlišovat od sebe tyto spolky a uvědomovat si rozdíly v jejich výchovných metodách.

Organizace Junák – český skaut je členem několika mezinárodních skautských organizací, proto v kapitolách věnovaných Junáku používám i obecnějšího označení „skauting“ a „skautský“. Také ne vždy striktně používám oficiální označení Junák – český skaut, z. s., ale omezují se na užívání kratší verze Junák. Označení Junák můžeme vnímat jako český ekvivalent názvu celosvětového hnutí Skauting.

Organizaci Pionýr v této práci nespojuji s její podobou před rokem 1989. Pracuji s její současnou podobou občanského spolku vzniklého v roce 1990. Její historický vývoj je sice v rámci teoretické části nastíněn, přesto se k němu snažím neodkazovat, i když v praktické části jsem byla na základně některých rozhovorů s informátory, kteří tuto dobu ještě zažili, nucena znovu se v analýze vypovědí k její minulosti vracet.

2 Teoretická východiska

2.1 Ideologické základy skautské a pionýrské organizace

Cílem této kapitoly bude nahlédnout do historického vývoje obou těchto organizací. Důraz bude kladen na ideologické základy těchto spolků, okolnosti jejich vzniku, poslání, principy a metody jejich práce v historickém kontextu.

Vedle mnoha rozdílů mezi skautingem a Pionýrem vycházejících převážně z jejich ideologické základny, mají ovšem obě hnutí řadu styčných ploch, a to jak ve svém obsahu, tak i v konkrétních historických událostech, neboť v dějinách 20. století, a především v jeho druhé polovině, se oba tyto koncepty neustále střetávaly. Obě organizace přežily rok 1989, skauting, ostatně jako již třikrát před tím, navázal tam, kde skončil, Pionýr se vydal novou cestou. Od roku 1990 prožívají poměrně srovnatelné a zároveň nejdelší období své činnosti bez přerušení a dramatických změn (Pionýr - Dobrodružství na míru 2012).

Základní rozdíly mezi těmito organizacemi, na jejichž základě je lze spolehlivě odlišit, nalezneme v jejich programu. Pionýr se v počátcích svého vzniku inspiroval právě skautským hnutím, ostatně v použití obecných metodických přístupů čerpá ze skautingu i mnoho dalších organizací (Pionýr - Dobrodružství na míru 2012).

2.1.1 Vývoj skautské organizace

Prvopočátky českého skautingu nevycházejí samy o sobě z české tradice, ale z tradice světového hnutí Skautingu, jehož samotný vznik má původ ve Velké Británii. Jeho duchovním otcem je sir Robert Baden-Powell, jež v roce 1907 asi s dvaceti chlapci úspěšně zrealizoval první skautský tábor na ostrově Brownsea. Tento rok tedy oficiálně označujeme za vznik skautingu (Šantora et al. 2012: 16).

Roku 1908 vydal Baden-Powell knihu *Scouting for boys*, v níž zdůraznil myšlenku výchovy chlapců pro mírový život, aby se z nich stali odpovědní občané a dobří lidé (Šantora et al. 2012: 16). Baden-Powell kladl při vytváření

základů skautingu velký důraz na smysl pro řád, podle kterého si má člověk uspořádat svůj život, zdůrazňoval nutnost služby jako praktické plnění příkázání lásky k bližnímu a nutnost komplexní výchovy, sociální, duševní, mravní, tělesné i duchovní. Baden-Powell cítil, že jeho nápady by mohly být užitečné vedoucím stávajících hnutí mládeže a chlapcům samotným (Nagy 1999: 6).

Knihou *Scouting for boys* měla velký ohlas a díky ní se skauting začal rychle rozšiřovat. Docházelo k organizování dalších táborů a již v roce 1909 se uskutečnilo celonárodní setkání skautů, na které reagovalo více jak 10 000 chlapců a k Baden-Powellově ohromení i několik skupin dívek s žádostí o vlastní dívčí skautské hnutí (Skaut. org 2003). Dívčí organizace se ujala Baden-Powellova sestra Agnes (Nagy 1999: 38–40).

Vývoj a šíření skautingu dále pokračoval i do kolonií a postupně se přidávaly další země, včetně zemí evropských. Roku 1920 se v Londýně konalo první skautské Jamboree, mezinárodní setkání skautů ze všech světadílů, kde byl Baden-Powell uznán světovým skautským náčelníkem (Skauting 1995: 241). Téhož roku vzniklo mezinárodní skautské chlapecké ústředí: World Organisation of the Scout Movement (WOSM), o osm let později vzniklo Světové sdružení skautek: World Association of Girl Guides and Girl Scouts (WAGGGS). V roce 1953 se k těmto mezinárodním organizacím připojila i celosvětová organizace dospělých skautů International Scouts and Guides Fellowship (ISGF). V roce 1993 se nově vzniklá Česká republika stala jejich členem (Břicháček et al. 1998: 375).

Jakýkoliv pokus o zachycení historického vývoje skautingu musí vedle Baden-Powella nezpochybnitelně zmínit i jméno Ernesta Thompsona Setona, hlavního představitele a autora myšlenky hnutí Woodcraftu – Lesní moudrosti. Částečně ovlivněn počátky formování skautingu na přelomu minulých století, částečně ovlivněn vlastními zážitky v kanadské přírodě a setkáváním s místními domorodci vytvořil vlastní koncept výchovy mládeže v duchu volnosti a těsnějšího soužití s přírodou. Baden-Powell měl v té době zájem mnohé prvky od Setona převzít, ale o formě práce s mládeží měl zcela jinou představu (Šantora et al. 2012: 15). Jeho záměr vedl k výchově chlapců

v muže připravené sloužit své vlasti, přesto některé prvky woodcraftingu do svého programu zařadil. Obě hnutí s podobnou náplní se v následujících letech v mnohém ovlivňovala a v mnohém naopak zásadně rozcházela. Je jistě nutné uvědomit si, že je to právě česká podoba skautingu, jež v sobě nese významnou syntézu obou těchto přístupů, které v první půlce 20. století v našem prostředí mocně rezonovaly a ovlivňují jeho podobu dodnes.

V českých zemích nabralo rozšíření skautingu v prvních desetiletích 20. století velmi rychlý spád. Antonín Benjamin Svojsík, zakladatel českého skautingu, se o Baden-Powellově hnutí dozvěděl už v roce 1909. O dva roky později se vydal na cestu do Anglie, aby na vlastní oči poznal skautský výchovný systém. Už v roce 1912, inspirován Baden-Powellovou knihou *Scouting for Boys*, vydal „bibli“ českého skautingu *Základy junáctví*, na kterou již více než sto let, byť s několika vynucenými přestávkami, sestry a bratři přísahají „zachovávat zákony skautské“ (Břicháček et al. 1998: 373). Za oficiální datum založení spolku Junák – český skaut můžeme považovat rok 1914, avšak skauti uznávají jako rok svého vzniku již letopočet 1912, kdy A. B. Svojsík pořádal první letní tábor.

Český skauting se formoval před první světovou válkou, částečně omezen přežil i válečné roky 1914–1918 a prožil svá zlatá léta stejně tak, jako nově vzniklá Československá republika, se kterou zažil i svůj první pád v podobě událostí let 1938 až 1945. V roce 1938 došlo díky nepříznivé politické situaci k zániku Svazu junáků – skautů a roku 1940 i k prvnímu zrušení a likvidaci Junáka rozhodnutím K. H. Franka. Junák však se svou činností pokračoval dál a významně se podílel na protinacistickém odboji (Skaut. org 2003).

Po druhé světové válce se oddíly co nejrychleji snažily navázat tam, kde skončily, ale v roce 1948 došlo k dalšímu obratu, Junák byl začleněn do komunisty řízeného Svazu československé mládeže (SČM). Tímto krokem byl zbaven členství v mezinárodním skautském ústředí, protože jako součást SČM již nesplňoval požadavek nezávislosti na jakékoliv politické straně (Nosek 2006: 32). Skauting byl kritizován jako reakční organizace, představující nepolitčnost, fangličkářství, přemíru prázdné symboliky

a únikovost. Většina starších činovníků nařízené mocenské kroky odmítla, proto se oddíly začaly rozpadat nebo přecházely do poloilegality.

Na skautský svátek sv. Jiří 24. 4. 1949 byla založena Pionýrská organizace Československého svazu mládeže (PO ČSM). PO byla pro další desetiletí jediná státem uznávaná a povolená organizace s monopolem na výchovu mládeže. KSČ dbala na to, aby byla pod jejím dohledem a aby její složky byly členy KSČ přímo vedeny. Junák v té době ještě existoval formálně. Jeho činnost byla ukončena k 1. 1. 1951, kdy byl rozpuštěn Ústředním výborem ČSM (Kolektiv historické komise 1994: 32). Přesto je nutné uvědomit si, že Junák v roce 1951 nebyl oficiálně zrušen ani rozpuštěn žádným usnesením ani oznámením vycházejícím z jeho stanov, toto nařízení vycházelo z politického rozhodnutí KSČ. Skauting se stal škůdcem a nepřitelem státu, jak o tom informovala například brožura Aloise Poledňáka¹ z roku 1935 *Skauting ve službách podněcovatelů války*.

Situace se částečně zlepšila až se společenskými proměnami let šedesátých. Od poloviny 60. let narůstala hluboká vnitřní krize ČSM a metody Pionýry byly často kritizovány. Vyjít z ilegality se českým skautům podařilo až v roce 1968 v souvislosti s událostmi pražského jara (Kolektiv historické komise 1994: 33). Avšak srpnový vpád vojsk Varšavské smlouvy do Československa znamenal konec demokratizačních procesů a Junák musel přijmout nové značně okleštěné stanovy. Ani ty ale nezabránili třetímu zrušení Junáka, který byl roku 1970 převeden do Pionýrské organizace. Teprve po revoluci v listopadu 1989 došlo k opětovnému obnovení Junáka jako největší československé skautské organizace.

Samotné vymezení organizace Junák podle stanov, jak jej definuje jeho český zakladatel A. B. Svojsík zní: „*Skauting je obrodné hnutí mládeže. Slouží k obrodě těla, ducha a mravů a pro tyto především. Je to výchova člověka celého po všech stánkách jeho bytí, starající se o povznesení kultury ducha, srdce i těla*“ (Bayer, Martinovský, Plajner 1968: 3).

¹ Alois Poledňák se v roce 1968 za tuto publikaci osobně omluvil náčelníkovi R. Plajnerovi.

2.1.2 Základní principy, metody a poslání Junáka

„Junák – český skaut, z. s. je dobrovolný, nezávislý a nepolitický spolek, jehož posláním a účelem je – v souladu s principy a metodami stanovenými zakladatelem skautského hnutí Robertem Baden-Powellem a zakladatelem českého skautingu A. B. Svojsíkem – podporovat rozvoj osobnosti mladých lidí; jejich duchovních, mravních, intelektuálních, sociálních a tělesných schopností tak, aby byli po celý život připraveni plnit povinnosti k nejvyšší Pravdě a Lásce; sobě samým; bližním, vlasti, celému lidskému společenství a přírodě“ (Junák – český skaut, z. s. stanovy spolku schválené XIV. Valným sněmem Junáka v Litomyšli dne 29. 3.: 1). Podstatu skautingu jako výchovného hnutí lze charakterizovat čtyřmi zásadními prvky: jeho ideou, výchovným cílem, způsobem výchovy a výchovným prostředím (Bayer, Martinovský, Plajner 1968: 5). Poslání skautingu lze spatřovat v rozvoji osobnosti mladých lidí, jejich duchovních, mravních, tělesných, rozumových a sociálních schopností. Cíl skautingu tak spočívá ve výchově zdatného a morálně pevného člověka, který pozná vysokou mravní hodnotu skautské ideje, a vezme na sebe dobrovolně tento závazek složením skautského slibu až do konce svého života (Bayer, Martinovský, Plajner 1968: 5).

Jako většina spolků je i Junák postaven na pilíři základních zákonů a pravidel chování, které lze charakterizovat třemi základními principy: povinnost k Bohu, povinnost k jiným a povinnost k sobě. Povinností k Bohu je myšlen vztah člověka k vyšším duchovním hodnotám. Skauting vychází z přesvědčení, že lidskou existenci v její každodenní bezprostřední viditelné a hmatatelné podobě nese skutečnost hodnotová, v které lze teprve ukotvit lidský život (Skautské středisko Střela Plzeň 2005–2016). Vrátime-li se v čase k počátkům českého skautingu, uvidíme podstatný rozdíl v náboženské výchově oproti světovému skautingu. Vzhledem k způsobu v odlišném národním cítění A. B. Svojsík nahradil původní Baden-Powellovu „povinnost k Bohu a králi“ na „lásku k vlasti“ (Šanotra et al. 2012: 24–25). To s sebou ale po politických změnách neslo mnoho pochybností o duchovní stránce českého skautingu a jelikož „láski k vlasti“ hrozilo nepřijetí Junáka do mezinárodních skautských organizací, pro něž je závazek vůči Bohu

samozřejmostí, slovo Bůh nahradil český Junák heslem „nejvyšší Pravda a Láska.“

Povinnost k jiným zahrnuje snahu být příkladem pro ostatní, službu bližním, důraz na úctu k lidské bytosti, odpovědnost člověka ke společnosti v jejích různých podobách a účast na jejím rozvoji (Břicháček 1992: 19). Vše, co skaut dělá, nedělá jen pro sebe, ale i pro druhé a kvůli nim. Skauting už od samotného počátku zdůrazňoval podporu bratrství a porozumění mezi příslušníky všech národů. Správný skaut by se měl neustále zdokonalovat ve schopnostech, poskytnout pomoc člověku, měl by se podílet na obecně prospěšných činnostech, měl by projevit zájem o veřejné dění. Tyto zásady jsou shrnuty do deseti bodů skautského zákona (Skauting 1995: 230).

Povinnost k sobě znamená přesvědčení, že každý z nás je jedinečná lidská bytost, mající cenu, hodnotu a důležitost. Má dvě základní hesla – seberozvoj a sebeúcta. Důležité je rozvíjet se po všech stránkách svých dovedností, schopností, možností a morálních hodnot, zdokonalovat se v sebeovládání a překonávání všech překážek.

Mezi hlavní skautské výchovné metody patří postupná sebevýchova pomocí slibu a zákona (učím se tím, že to dělám), jedinečný skautský družinový systém a podpora dospělými činovníky. Důležité je umět správně kombinovat tyto vyjmenované prvky, teprve jejich společné působení má zamýšlenou výchovnou sílu. Skautská výchovná metoda vede mladého člověka k cestě osobního růstu, je soustavou výchovy a sebevýchovy vedoucí k upevnění charakteru, vytváří hodnotový systém, rozvíjí dovednosti a schopnosti (Skautské středisko Střela Plzeň 2005–2016). K důležitým výchovným metodám se řadí i vhodné prostředí, které skauting jednoznačně spatřuje v přírodě.

Skautský slib a zákon tvoří základní prvky skautské výchovy. Slibem a zákonem se mladý člověk zavazuje z vlastní svobodné vůle, že bude zachovávat daná pravidla chování, a zároveň přijímá zodpovědnost, za to, co slíbil. Síla mravních hodnot, které jsou obsaženy v zákonech, představují pro skauting silný prostředek k rozvoji a výchově mládeže. Učení se aktivní

činností je metoda založená na aktivním osvojování vědomostí a dovedností a jejich praktickém ověřování. Dítě má možnost si vše osobně vyzkoušet, experimentovat, pozorovat, zamýšlet se samo nad problémy a vyvíjet vlastní aktivitu, a to nelépe formou her. Tato metoda je úzce spjata s pobytem v přírodě, kdy skauti pořádají různé výpravy a letní tábory.

Organizační struktura skautingu je založena na oddílové činnosti, s jedinečnou organizační strukturou rozdělenou na: vlčata a světlušky (6–11 let), skauty a skautky (12–14 let), rovery a rangers (15–18 let) a dospělé činovníky (Skauting 1995: 239–240). Jádrem oddílu tvoří družina, dívčí nebo chlapecká, výjimečně koedukovaná, o 6–10 členech stejné věkové kategorie, v jejímž čele stojí rádce a jeho podrádce. Teprve několik družin tvoří oddíl. Skauting se snaží využívat přirozené potřeby dětí sdružovat se a tvořit party, proto se přiklání k vytváření skupin spíše s menším počtem jednotlivých členů, což vede k lepší integraci. Ke spolupráci dochází nejen uvnitř družiny, ale také mezi jednotlivými družinami v rámci oddílu.

Nezbytnou součástí každého oddílu tvoří rituály a zvyky, k nimž patří např. slavnostní zapalování slibového ohně, „pálení“ přezdívek, družinový pokřik, oddílová hymna, slavení skautských svátků, psaní kroniky, atd.

Součástí skautské výchovné metody tvoří i programy, do kterých zahrnujeme skautské stezky a odborné zkoušky odpovídající věku, pohlaví a vyspělosti dítěte. Jedná se o základní skautskou výchovnou osnovu, která dítě motivuje k poznání druhých, sebe, přírody a společnosti. Stezka je nástrojem osobního růstu, skaut při jejím plnění získává či zdokonaluje potřebné kompetence, jako například zručnost, umění komunikace, týmové spolupráce, atd. V získávání odborových zkoušek panuje značná individualita, každý má rozdílné zájmy a v něčem jiném vyniká.

Součástí skautské metody jsou jednotící prvky a symbolika. Jednotící prvky skautského hnutí poskytují členům pocit sounáležitosti, umožňují sdílet s ostatními něco společného, vycházejí z tradic skautingu. K jednomu z nejviditelnějších jednotících prvků patří skautský kroj, který zakrývá mnohé rozdíly (např. rasové, sociální aj.). Významným jednotícím prvkem je pozdrav

– zvednutá pravá ruka se vztyčenými třemi prsty, které připomínají tři věty skautského slibu, a typický stisk levou rukou. Společný znakem skautů po celém světě je bílá lilie se třemi cípy připomínající tři body skautského slibu, v české verzi je uprostřed lilie hlava psa, znak chodských Psohlavců, od Mikoláše Alše (Čáka 1990: 30).

2.1.3 Vývoj pionýrské organizace

Historie Pionýra se začala psát již v 1. pol. 20 století, kdy se v rámci Sovětského svazu objevuje první pokrokové dětské hnutí vycházející z jednotných zásad a jednotné organizační struktury s plnou podporou státu. Vznik těchto oddílů nesoucích název Pionýr lze datovat již roku 1919, avšak oficiálně byla Sovětská pionýrská organizace uznána až roku 1922. Tato organizace vycházela z principů proletářského internacionalismu, vzájemné pomoci a solidarity. Podřízení se Komunistické straně Sovětského svazu tak určovalo výchovu mládeže v duchu této ideologie, která měla děti připravovat do vstupu do Komsomolu (Všesvazový leninsko-komunistický svaz mládeže) a následně do komunistické strany.

Ještě před samotným oficiálním založením Pionýra v Československu existovaly na našem území socialisticky orientované organizace pro mládež, např. Dělnická tělovýchovná jednota, Spartakovi skauti práce a Mladí průkopníci. Za oficiální vznik pionýrského hnutí u nás lze považovat rok 1949, kdy byla vyhlášena Pionýrská organizace Junáka jako součást Československého svazu mládeže (Pionýr – Dobrodružství na míru 2012). Důvodem převedení členů (stáhnutí) Junáka pod pionýrskou organizaci byla situace komunistické strany, která po převzetí moci v únoru 1948 potřebovala organizaci, s jejíž pomocí by ideologicky působila na mládež. K tomuto přesunu pomohli i někteří členové Junáka, kteří byli členy Komunistické strany Československa.

V roce 1950 byla organizace přejmenována na Pionýrskou organizaci ČSM a oddíly začaly vznikat při základních a středních školách, kde vznikaly klubovny mládeže řízené správou školy. Dětem byl předkládán jako vzor Sovětský svaz.

V následujících dvou desetiletích se v pionýrské organizaci projevovala celá řada problémů. Jednou z hlavních potíží byl chronický nedostatek vedoucích a také růst pasivního vztahu dětí k členství. Přesto hnutí začalo formalizovat úřední snahu o masové členství. Zároveň ale bylo voláno po změnách.

Pro tyto změny v historii pionýrské organizace se stal klíčový rok 1968, kdy progresivní pionýrští pracovníci usilovali o nové pojetí této dětské organizace (Pionýr – Dobrodružství na míru 2012). Úsilí o změny vedlo k rozdělení jednotné Pionýrské organizace Československého svazu mládeže na řadu samostatných spolků, přičemž jedním z nich byl Pionýr, dále obnovený Junák a mnoho dalších. Samostatný pionýr se chtěl vrátit k původním kořenům tohoto hnutí, a proto odmítl propojení se školou a záměrné snahy o masovost. Snažil se naopak o samosprávnost a otevřenost, více podporoval rozvoj zájmové činnosti. Po dvou letech, tedy roku 1970, byla činnost samotného Pionýra spolu s dalšími organizacemi zrušena a na jejich společných základech vytvořena opět jednotná organizace – Pionýrská organizace ČSSR, později Pionýrská organizace Socialistického svazu mládeže.

Roku 1990 byla činnost Pionýra coby samostatného demokratického sdružení opět obnovena. Vytvořením nově vymezené činnosti, vyrovnáním se setrvačností v záporných postojích z minula a s minulostí samotnou, zahájil Pionýr nejdelsí a nepřerušovanou kapitolu ve své historii (Pionýr – Dobrodružství na míru 2012).

2.1.4 Základní principy, metody a poslání Pionýra

„Pionýr je demokratický, dobrovolný, samostatný a nezávislý spolek dětí, mládeže a dospělých. Předmětem hlavní činnosti Pionýra je veřejně prospěšná činnost. Zabývá se osvětovou, výchovnou, vzdělávací, charitativní činností; obhajobou a uspokojováním zájmů a oprávněných potřeb dětí a mládeže bez ohledu na jejich členství ve spolku“ (Stanovy Pionýra 2013: 3).

Pojem Pionýr pochází z francouzštiny a znamená být v něčem dobrý a první, snažit se poznat nepoznané, nebát se těžkostí a čestně je umět překonávat, pomáhat druhým (Pionýr, z. s. – Pionýrská skupina Březová 2016). Svým pojetím chce Pionýr dosáhnout toho, co tento pojem vyjadřuje. Stejně jako skauting se hlásí k „Úmluvě o právech dítěte“ a „Listině práv a svobod“, tím klade důraz na podporu české státnosti a vede občany k aktivní činnosti plnění občanství, kladným morálním hodnotám, solidaritě a spolupráci.

Před rokem 1989 však bylo zásadním posláním a cílem Pionýra vychovat budoucí členy Socialistického svazu mládeže a následně komunistické strany v duchu socialistického světonázoru a ateismu (viz kapitola výše). Přestože dnešní organizace Pionýr je vedena v demokratickém a nepolitickém duchu, někteří lidé, kteří dřívější pionýrskou výchovou prošli, ho stále spojují s komunistickou stranou.

Dnešní Pionýr je volné a dobrovolné sdružení, které pořádá akce i pro neorganizovanou mládež. Jedním z jeho hlavních cílů je umožňovat svým členům všestranně se rozvíjet, převážně v dětských kolektivech při pravidelné celoroční činnosti, táborových a dalších volnočasových aktivitách (Statut Pionýra 1991). Se svými téměř 18 tisíci členy je druhým největším občanským sdružením dětí a mládeže v České republice (Výroční zpráva Pionýr v roce 2007).

Spolek vede děti k hodnotám, které jsou formulovány v sedmi hlavních zásadách Pionýra. Jsou jimi Pravda – „*Pionýr chrání pravdu a plní dané slovo,*“ Poznání – „*Pionýr je pracovitý, učí se,*“ Přátelství – „*Pionýr je přítelem všech dětí,*“ Pomoc – „*Pionýr je statečný a kamarádský, pomáhá ostatním,*“ Překonání – „*Pionýr je čestný a spravedlivý,*“ Příroda – „*Pionýr chrání přírodu a život na Zemi,*“ Paměť – „*Pionýr má rád svou zem*“ (Program Pionýra 2015: 33). Tyto ideály jsou v současném Pionýru očištěny od původně ideologicky směřovaných hodnot z období totality a jsou dodržovány v této nové podobě.

Pionýr obdobně jako Skaut používá při své realizaci cílů ve výchově mnoho rozmanitých metod, které jsou v některých bodech shodné

i s výchovnými metodami skautingu. Jsou jimi: oddílová a skupinová činnost s rozmanitou zájmovou činností, jednotlicí prvky a symboly, stupně zdatnosti a veřejně prospěšná činnost.

Oddílová a skupinová činnost je postavena na podobných principech jako skautská. Členem Pionýra se může stát každé dítě i dospělý člověk, a to bez sociálních, národnostních, politických či náboženských rozdílů. Oddíl si vybere svůj název, pokřik a také klubovnu, kde se členové budou scházet. Některé oddíly mají i slib, který ovšem není jednotný a pro fungování v organizaci ani stěžejní, jako je tomu u skautů, kde složení slibu tvoří nedílnou součást příslušnosti ke skaustkému hnutí.

Organizace dnešního Pionýra se výrazně liší od organizace skautské, především není pevně organizována dle věku a činnost dětí probíhá ve větších genderově koedukovaných jednotkách. *„Základním právním subjektem organizace je pionýrská skupina, kterou tvoří kluby, družiny, posádky, oddíly a hlídky. Pionýrská skupina si určuje svoji vlastní strukturu, program a systém činnosti, které nesmí být v rozporu s Programem a Statutem Pionýra“* (Statut Pionýra 1991). Minimální počet členů pro vytvoření pionýrské skupiny je 15 lidí, z toho alespoň tři osoby musí být starší 18 let. Nejvyšším orgánem pionýrské skupiny je kolektiv pionýrských pracovníků, jenž volí vedení pionýrské skupiny.

Jeden z hlavních a závazných jednotlicích prvků je název Pionýr vyjadřující touhu po poznání. K dalším jednotlicím prvkům pak patří používání společného loga, znaku a oděvu. Logo představuje vlaštovku, jež vyjadřuje touhu vzlétnout výš a dál, na pozadí trikolory. Znak pionýrů odpovídá původnímu znaku Pionýrské organizace Socialistického svazu mládeže. Obsahuje tři symboly: knihu – symbol touhy po poznání, vlajku – symbol vlasti, a oheň – symbol čistoty, pokroku a soudržnosti (Pionýrská skupina „Těpěrka“ Karviná 2016). Pionýrský oděv je jednoduchý, skládá se většinou z košile nebo trička s nápisem Pionýr, může být doplněn šátkem, který ale, na rozdíl od skautingu, nemá striktně danou barvu, tu si mohou jednotlivé kolektivy zvolit sami. Pionýři mají také svého maskota v podobě psa, přítele člověka.

Vůči metodám používaných v době socialismu došlo k velkému posunu, především ve společné participaci, která byla dřívě nemyslitelná, kvůli podřízení se kolektivu, dále pak nastala změna ve formě dnes nepoliticky orientovaných stezek, které se dobrodružnou formou snaží zaujmout mladého člověka a probudit v něm nadšení pro nové poznání.

Členství v Pionýru je dnes zcela dobrovolné, oproti minulosti, kdy se členem pionýrské organizace muselo stát téměř každé dítě. Pokud rodiče s členstvím dítěte nesouhlasili, hrozila jim nepříklad perzekuce a šikana ze strany zaměstnavatele či jiné postihy.

2.1.5 Shrnutí ideologického vývoje Junáka a Pionýra

Junák a Pionýr. V obou případech se jedná o dva největší spolky dětí a mládeže věnující se dětem ve snaze o jejich výchovu. Obě organizace se řídí stejným posláním spočívajícím v nabídce smysluplného využití volného času, vedení k toleranci, boji proti násilí a rasismu. V reflexi jejich historického vývoje existují značné rozdíly, které skauting a Pionýr vymezují jako protipóly. Po roce 1989 se Pionýr, který byl v minulosti součástí komunistického totalitního režimu, po mnoha úskalích, jimiž si prošel, vydal novou cestou a dnes stojí na zcela jiných, demokratických základech. Přesto se i dnes často setkává s nepochopením a vyvolává negativní konotace. Zcela odlišným vývojem si prošel skauting, který byl na pozadí událostí minulého století třikrát zakázán a znovuobnoven. Tato skutečnost vedla k jeho částečné myšlenkové a ideologické konzervaci, která je teprve v posledních letech podrobována revizi.

Poslání skautingu podporovat rozvoj osobnosti dětí a mladých lidí v duchovních, mravních, intelektuálních, sociálních a tělesných schopnostech je obdobné i tomu pionýrskému. Odlišnost spočívá v tom, že Junák staví svou činnost na duchovních základech a své členy vychovává komplexně, v rámci oblasti jak tělesné, tak i rozumové, sociální a duchovní. Skauting je životním stylem. Zatímco Pionýr jako organizace, kam děti chodí trávit svůj volný čas, představuje v rámci své různorodé činnosti v mnoha oblastech, např. sociální,

kulturní, sportovní atd. pestrou paletu zájmových činností pro děti. Svět kolem sebe i výchovu mládeže pojímá nenáboženským způsobem.

Co se týče principů obou organizací, novodobý Pionýr se hlásí k obdobným principům, jako jsou ty skautské. Ve své podstatě bychom je tak mohli považovat za srovnatelné. Skautská povinnost *k jiným* odpovídá pionýrskému ideálu *přátelství a pomoci*, povinnost *k sobě* ideálu *poznání, pravdy a překonání*. Třetí skautský princip povinnost k Bohu neodpovídá pro svou nenáboženskou podstatu žádnému pionýrskému ideálu. Skautské principy se skládají ze třech základních oblastí: povinnost k Bohu, Povinnost k jiným, a povinnost k sobě. Přes jejich malý počet obsahují široké spektrum potřeb v životě člověka, čímž dokazují komplexní a ucelený systém výchovy mládeže a dospělých. Na rozdíl od Junáka má Pionýr sedm definovaných principů: pravdu, poznání, přátelství, pomoc, překonání, přírodu a paměť. Tyto principy se pro mladého člověka stávají vrcholem a konečným završením členství, kterého v Pionýru dosáhli. Naproti tomu principy Junáka vytváří svobodný prostor pro rozvoj a trvale člověka provázejí po celý jeho život.

Ve srovnání výchovných metod obou organizací jsou si jejich současné metody v mnoha ohledech podobné. Zásadní rozdíl spočívá v metodě družinového skautského systému. Obě organizace tvoří oddíly a vedoucí oddílů, tudíž je hierarchie podobná. Skauting však, na rozdíl od Pionýra, pracuje s družinami s menším počtem členů, jimž se věnuje vrstevník o něco starší, nazvaný rádce. Rádce má pak díky menším skupinám možnost se více a individuálně věnovat dětem a rozvíjet jejich rozličné dovednosti. V Pionýru tento prvek schází a činnost je více podobná vztahu „učitel a žák“.

Liší se i z hlediska formálních závazků v podobě slibu. Ve skautingu je slib trvalým a zásadním výchovným prostředkem a spojuje všechny skauty na světě, pionýři si mohou slib libovolně definovat, nebo ho nemají vůbec. Navíc jsou jím vázáni pouze po dobu členství v tomto občanském sdružení.

2.2 Junák a Pionýr – organizace pro volnočasovou výchovu mládeže

V následující kapitole budou představeny klíčové teoretické koncepty, o které se práce opírá. Jedním z nich je pojem volný čas, další je koncept socializace, který úzce souvisí s kategorií volného času či volnočasovými aktivitami v organizacích, jakými jsou i Junák a Pionýr. Společným cílem obou organizací je sloužit jako smysluplná a volnočasová alternativa pro děti a mládež, ovšem, i přes tento společný cíl, mezi nimi nalezneme mnoho aspektů, ve kterých se při naplňování tohoto cíle odlišují.

V následující kapitole představím a analyzuji konkrétní rozdíly mezi těmito organizacemi, zaměřím se na poměrně široké spektrum oblastí jejich zájmů, na genderovou a věkovou organizaci jejich činnosti, na požadavky a nároky odborné a výchovné.

2.2.1 Volný čas

O volném čase a systému aktivit v něm uplatňovaných můžeme uvažovat jako o dynamické, neustálené, ale zároveň i rizikové oblasti lidského života. Instrukce volného času a systém aktivit tedy chápeme jako součást sociální struktury a rovněž i součást politického uspořádání moderní společnosti a mechanismu, který řídí celospolečenské procesy (Hájek, Hofbauer, Pávková 2008: 11). Peter Burke (1995: 136) ve svém článku *The Invention of Leisure in Early Modern Europe* hovoří o vymezení pojmu volného času v ranně novověké Evropě. Moderní rozlišení ideje mezi prací a volným časem a jejich pravidelným střídáním mezi sebou vnímá jako produkt průmyslové revoluce, který z hlediska volného času jde ruku v ruce s modernizací. Základem trávení volného času je svobodná volba realizovaných aktivit, samostatná participace účastníka při volbě činnosti, která je významná pro uvědomování si odpovědnosti za vlastní chování. Volný čas tvoří součást lidského života, jehož hlavní funkcí je odpočinek, zábava a rozvoj osobnosti.

Aktivity ve volném čase představují podobu neformálního vzdělávání uskutečňovanou převážně v kroužcích, spolcích, klubech a různorodých

organizacích. Neformální výchova je součástí celoživotního výchovně-vzdělávacího procesu, jejímiž specifickými znaky je svoboda, dobrovolnost a demokratické prvky. Volnočasové aktivity prostupují jednotlivé fáze ve vývoji dítěte i dospělého a jejich skupin, pomáhají je rozvíjet, stabilizovat, obohacovat a orientovat k pozitivním cílům (Hájek, Hofbauer, Pávková 2008: 40). Tyto aktivity umožňují dětem, mladým lidem i dospělým pracujícím reagovat na inspirující, někdy však i omezující a stresující podmínky, jejich života, prostřednictvím kterých získávají nové životní zkušenosti. Různorodé aktivity trávení volného času tak poskytují rekreaci a aktivní odpočinek, nabízejí nevšední zážitky a přispívají k vytváření mezilidských kontaktů. Účastníkem a realizátorem volnočasového působení je člověk žijící v přírodě a společnosti, který obě tato prostředí spoluvytváří a je jimi formován, zde pak rozvíjí své zájmy a aktivity (Hájek, Hofbauer, Pávková 2008: 25).

„Cílem současné společnosti by mělo být vychovávat děti a mladé lidi tak, aby se stali individualitami, které charakterizují především svědomitost, poctivost, sebeovládání, duševní stabilita a odolnost, zvědavost, chuť do učení a touha poznávat nové, otevřenost pro druhé, snášenlivost, slušnost, schopnost vytvářet partnerské vazby a pomáhat druhým“ (Koncepce státní politiky pro děti a mládež na období 2007–2013: 8).

2.2.2 Instituce volnočasových aktivit

Volný čas dětí a mládeže je dnes naplňován v mnoha druzích institucí, zařízeních školských i neškolských a v neposlední řadě v organizacích, jejichž právní podobou jsou nejčastěji občanská sdružení, od roku 2015 nově ustanoveny jako spolky (případ Junáka a Pionýra). Jedním z hlavních cílů, na které se tyto organizace zaměřují, je vést děti a mládež k edukaci, což je pojem, který je většinou vykládán jako výchova a vzdělávání (Linhart et al. 2004: 96). Průcha (2002: 65) systematizuje edukační procesy velmi široce a uvádí, že se jedná o jedny z nejčastějších aktivit vůbec, které zdůrazňují důležitost jejich socializační funkce, kterou se budu zabývat níže na konkrétních příkladech Junáka a Pionýra.

Střediska volného času, různé organizace a instituce, spolky jako Junák a Pionýr, které nás zajímají, vycházejí ze své specifické tradice, kterou naplňují skrze zájmové vzdělání pečující o rozvoj dětí a mládeže. Opírají se o dobrovolné pracovníky, jež ve svém volném čase připravují a realizují výchovný program.

Zatímco nezasvěcenou veřejností může být současná náplň skautingu i Pionýra vnímána značně zjednodušeně jako snaha o pouhé soužití s přírodou a v případě Pionýra s historizující ideologickou konotací, skutečná náplň jejich výchovných programů je všestranně orientována na oblasti kultury, sportu, přírody, umění, techniky, zábavy atd.

Základ pro činnost všech spolků spočívá v dobrovolném rozhodnutí každého o vstupu a účasti, členové přijímají hodnoty konkrétní instituce – spolku, uplatňují jeho cíle, obsahové a organizační zásady. Současným cílem každé takové instituce je rozvoj osobnosti, sociálních vztahů a osvojení si žádoucích hodnot u svých členů. Dále pak podpora v rozvoji zájmů členů, smysluplné využití volného času a společenské začlenění jedinců do společnosti.

2.2.3 Diferenciace účastníků volnočasových aktivit (skauting a Pionýr)

Účastníci volnočasových aktivit bývají podle různých hledisek ve svém složení značně diferencováni z hlediska pohlaví, věku, sociální příslušnosti, kulturní orientace, obsahu, zaměření zájmu a jeho odborné a výchovné náročnosti, dosahovaných výsledků, od běžných po špičkové, zaměření na vlastní rozvoj nebo na úkoly veřejně prospěšné, participační a solidární, či podle role a významu, kterou tato činnost v životě dítěte a mladého člověka zaujímá (Hájek, Hofbauer, Pávková 2008: 31). Aplikujeme-li všechny tyto činitele na skauting a Pionýr, dojdeme k závěru, že ne ve všech hlediscích je konkrétní diferenciaci jejich členů zcela patrná nebo vůbec vyžadovaná a nutná.

Začneme-li pohlavím, jedná se často o činitele podmiňující účast na volnočasových aktivitách, který je považován za poměrně stabilní (Hájek,

Hofbauer, Pávková 2008: 31). Organizace a účast chlapců a děvčat na rozličných aktivitách se v průběhu času proměňuje.

Ve skautingu a Pionýru neexistuje žádné striktní genderové omezení, které by chlapce či dívku z hlediska členství nějak diskriminovalo. Jisté rozdíly v generové diferenciaci účastků mezi nimi ovšem nalezneme. Pionýrská organizace je založena na společných genderově koedukovaných jednotkách (Pionýr – Dobrodružství na míru 2012), zatímco skauting vede své družiny vždy v rámci jednoho pohlaví, teprve jejich vyšší jednotky – oddíly mohou být buď striktně chlapecké, dívčí nebo koedukované (Břicháček et al. 1998: 372).

V otázce věku účastníků je skaut a Pionýr koncipován tak, aby nabídl zájmové činnosti všem věkovým kategoriím. Fungování pionýrských družin není omezeno věkem jejich příslušníků, přestože jisté věkové vymezení a rozdělení je v případě potřeby možné. Skauting naopak klade větší důraz na striktnější organizaci dle věku v družinách coby základních výchovných jednotkách (Skauting 1995: 239–240).

Společným jmenovatelem obou organizací je (nebo by měla být) naprostá absence rozlišování svých členů podle kulturních, sociálních či náboženských hledisek a naopak je deklarována naprostá tolerance.

Spolky Junák a Pionýr mají charakter pravidelných zájmových činností, do kterých rodiče mohou zapisovat své děti už v raném školním věku. Faktorem, který tyto dřívější volnočasové aktivity iniciuje, se stává nejbližší sociální zázemí účastníka, ve kterém se pro něj uplatňuje škála pozitivně působících faktorů (Hájek, Hofbauer, Pávková 2008: 31). Aby se tedy dítě dále rozvíjelo v rámci volného času, je velice důležité, aby vyrůstalo ve zdravém a podnětném rodinném prostředí, které chápe jeho potřeby, a mohlo přejímat pozitivní vzorce volnočasového chování od svých rodičů v různých oblastech. Dále pak je důležitá podpora rodičů v účasti potomků na aktivitách a s tím související možnosti rodičů organizačně i hmotně zajistit vhodné a žádoucí aktivity svých dětí.

V několikrát zmiňované otázce dobrovolnosti volnočasových aktivit má pro reálnou účast dětí a mládeže velký význam jejich současná motivace a zainteresovanost. Zainteresovanost účastníků se tak stává působícím činitelem, jehož výsledky se pozitivně projevují na jejich socializaci a na výsledcích činností (Hájek, Hofbauer, Pávková 2008: 32). V případě skautingu či Pionýru není zainteresovanost členů viděna vždy pozitivně, především z důvodu odkazu na jejich minulost, což se pak odráží i na motivaci, která vede mladé lidi či rodiče dětí ke vstupu do členství konkrétní organizace.

Stále však existuje mnoho dětí a mladých lidí, kterým jejich sociální postavení a nedostatek příležitostí nedovolí možnosti volnočasových aktivit využít. Podle současných zjištění je mnoho dětí nuceno k otrocké práci, za což mnohdy mohou rodiče, kteří za umístění svých dětí údajně do lepších podmínek platí zprostředkovatelům vysoké částky (Hájek, Hofbauer, Pávková 2008: 32). Jindy si za špatné jednání mohou sami mladí lidé, problémoví jedinci a party, kteří svými projevy šikany a násilí, poškozují jak sami sebe, tak i své příslušníky, kterým svým jednáním kladou do cesty často nepřekonatelné překážky.

2.2.4 Socializace v rámci volnočasových aktivit

Socializace je popisována jako proces začleňující člověka do společnosti, v níž se člověk proměňuje od výchozího stádia novorozence k člověku kulturně schopnému pohybovat se ve složitém systému lidské společnosti. Giddens (1999: 39) popisuje socializaci jako *„proces vývoje od stadia bezmocného novorozence až po osobu, která si dobře uvědomuje sebe samu a orientuje se ve své vlastní kultuře.“* V procesu socializace se nejedná pouze o jednosměrné působení společnosti na jedince, ale hlavní roli tu hraje interakce mezi jedincem a společností. Výrazný vliv na naše chování, a to zejména v dětském věku, má kulturní prostředí, do něhož se narodíme a v němž vyrůstáme. Jedinec se od mala učí sociálními interakcím a komunikací, samostatnému myšlení a jednání. Nejdůležitější funkcí socializace je začlenění člověka do společnosti. Dle mého názoru mají

právě volnočasové aktivity velký význam při rozvíjení osobnosti člověka a při jeho socializaci.

Volný čas umožňuje člověku seberealizovat se prostřednictvím různých aktivit, ve kterých se zdokonaluje, rozvíjí a uspokojuje své vlastní potřeby. Tyto volnočasové aktivity mají vliv na rozvoj jeho osobnosti jak v oblastech duševních a fyzických, tak i tvůrčích. Aktivní činností se formuje celá osobnost a rysy člověka. Vytvářejí se návykové, motivační i poznávací hodnoty. Ve skupinové činnosti, kterou nabízejí v rámci volnočasových aktivit hlavně různé organizace, instituce a spolky zaměřené na rozvoj dětí a mládeže probíhá navíc sociální interakce a komunikace, která je pro další sociální a kulturní rozvoj velice důležitá. Tyto instituce zaměřené na volnočasové aktivity tak mají velmi důležitou sociální funkci. Nejenže přispívají k socializaci a rozvoji jedince, ale také často slouží k vyrovnávání rozdílů mezi nestejnými psychologickými i materiálními podmínkami v rodinách. Tím pomáhají zejména dětem z méně podnětného či konfliktního rodinného prostředí a podílejí se na utváření bohatých a žádoucích sociálních vztahů (Pávková et al. 1999: 42).

Velké množství volnočasových aktivit probíhá prostřednictvím skupin. Tyto skupiny se dělí na velké, střední a malé. Junák a Pionýr spadá do malé sociální skupiny, ve které se jedinec identifikuje se skupinou a považuje se za jejího člena. Jedinec navazuje konkrétní vztahy s ostatními členy skupiny, kdy tyto skupinové vztahy mohou mít různý charakter nadřazenosti, podřízenosti, kamarádství atd. Každá skupina se také řídí vlastními normami a pravidly, které korigují chování a jednání členů, tyto konkrétní normy obou spolků byly již představeny výše.

2.2.5 Společné znaky volnočasových aktivit (a jejich vliv na socializaci jedince)

Na základě charakteristik volnočasových aktivit můžeme vymezit dva hlavní společné znaky, které jsou důležité při utváření osobnosti jedince a při jeho socializaci. Prvním z nich je spolupráce, která je dle mého názoru nedůležitější sociální interakcí napomáhající jedinci v socializaci. Jedná se

o vzájemnou důvěru a ochotu, ale také umění ustoupit. Jedinci se ve skupině učí vzájemné spolupráci, domluvě a ochotě si vzájemně pomáhat. Druhým znakem je se spoluprací související komunikace. Komunikace slouží ke sdělování a výměně informací a tvoří nedílnou součást aktivit, kterých se účastníme a při kterých právě skrze ni dochází k začleňování jedince do skupiny.

Skauting a Pionýr vede také své členy k vzájemné spolupráci a komunikaci, dokonce je to jeden ze stěžejních cílů, o který jim jde v rozvoji jedince při své celoroční činnosti ale i v rámci letních táborů. Právě ve skautingu a Pionýru často vznikají dlouhodobé kamarádské a partnerské vztahy, které mohou trvat celý život. Pro někoho se mohou kamarádi z oddílu stát i tzv. druhou rodinou. Zvládne-li jedinec spolupráci v jedné sociální skupině, neměl by být pro něj problém, ji zvládnout i v jiné skupině.

2.2.6 Skauting a Pionýr a jejich vliv na socializaci jedince a rozvoj osobnosti

Spolky Junák a Pionýr představují promyšlený systém výchovy a sebevýchovy, který vede jedince k respektování hodnot a vztahů mezi lidmi, jako jsou například přímé a bezelstné jednání a pokora k ostatním. Skauting i Pionýr znamenají přátelství, vedou lidi k vytváření společenství a umožňují jim rozvíjet se, pomáhat druhým hledat si vlastní životní cestu, určovat si vlastní životní směr. Slouží tak jako velmi důležití pomocníci při socializaci jedince.

Oba tyto spolky se zaměřují především na rozvoj morálních hodnot, které jsou shrnuty v jejich principech. Vedou jedince k povinnosti k sobě samému, která v sobě nese odpovědnost za svůj osobní rozvoj a rozvoj vlastních schopností, ale také odpovědnost za své činy. Nedílnou součástí je úcta k ostatním, k jednotlivcům, tak k celému kolektivu, společnosti i národu a lidským výtvorům. Důležité je dbát na to, aby jedinec pociťoval povinnost nejen sám k sobě, ale i povinnost k druhým lidem. Většina všeobecně uznávaných hodnot je skautingem a pionýrem shrnuta v jejich zákonech a zásadách.

Jak skauting, tak i Pionýr, poskytují svým členům rozvoj praktických dovedností a znalostí, které jsou užitečné i v běžném životě. V případě skautingu se jedná zejména o navázání vztahu k přírodě a správnému chování se k ní, jelikož pobyt a soužití v přírodě patří k jedné z hlavních výchovných metod skautingu (Skauting 1995: 120).

Další oblastí, kterou se snaží tyto spolky svým členům přiblížit, je péče o zdraví. Své členy učí rozumět lidskému tělu a umět o něj pečovat, seznamují je se základy první pomoci a informují o škodlivosti kouření, alkoholu a dalších návykových látek (Břicháček et al. 2011: 18–19).

V neposlední řadě se snaží vychovávat všeobecně kulturně zdatné a orientované jedince. V rámci oddílů se podnikají rozmanité návštěvy muzeí, divadel či různých výstav, také se pořádají turistické výlety spojené s návštěvou nějaké kulturní památky (Pionýr – Dobrodružství na míru 2012).

3 Metodologie

Ve své bakalářské práci jsem zvolila kvalitativní výzkumné metody, které jsou pro humanitní výzkumná šetření vhodnější, neboť se na rozdíl od kvantitativního výzkumu více zaobírají hloubkou nad jednotlivými dimenzemi zkoumaných jevů. Při výzkumu tak dochází k přímé interakci se zkoumaným jevem ve snaze o co nejhlubší pochopení a proniknutí do jeho podstaty.

Mým cílem je pokusit se zmapovat, do jaké míry se jednotlivé táborové aspekty, na které kladu důraz, jako např. denní harmonogram, koncipování her a aktivit, hierarchie vedoucích, běžné denní aktivity a rituály, projevují v každodenním životě na letních táborech, v jejich praktické organizaci a v přístupu k dětem. Následně se pokusím rozlišit, do jaké míry se skautská a pionýrská ideologie promítají do organizace letních táborů a do jejich praktické náplně. Pokusím se vymezit společné prvky jejich táborové organizace i momenty, ve kterých se naopak rozcházejí.

3.1 Sběr dat

V rámci kvalitativního metodologického přístupu jsem v první fázi mého výzkumu podnikla zúčastněné pozorování v terénu, které vycházelo především z mých osobních zkušeností v době mého působení na skautském a pionýrském letním táboře. Samotný výzkum probíhal v rámci letních prázdnin v červenci roku 2015. Prvních čtrnáct dní jsem prováděla pozorování na skautském táboře, který se nachází 5 km za Hořicemi na Šumavě, a dalších čtrnáct dní jsem strávila na pionýrském táboře v Mrtníku u Komárova. Důležité pro mě bylo pozorovat prostředí a život odehrávající se na obou letních táborech. Převážně jsem se soustředila na celkovou organizaci tábora a na to, co je pro každý z táborů a jeho účastníky a organizátory podstatné a specifické, a jak se tato hlediska odrážejí v přístupu vedoucích k dětem. Zajímalo mě subjektivní vnímání tábora vedoucími a jejich vztah k průběhu tábora a k dětem, k jejich výchově a organizování. Výsledky práce jsou stavěny na výpovědích skautských a pionýrských vedoucích, kteří už několik let organizují dětské letní tábory.

Druhou fází výzkumu byly polostrukturované rozhovory s vedoucími organizací Junák a Pionýr. Samotný jejich sběr pro výzkumné šetření byl realizován na přelomu února a března roku 2016. *„Návod k rozhovoru představuje seznam otázek nebo témat, jež je nutné v rámci interview probrat. Tento návod má zajistit, že se skutečně dostane na všechna pro tazatele zajímavá témata..., ale dovoluje dotazovanému zároveň uplatnit vlastní perspektivy a zkušenosti“* (Hendl 2008: 174).

Formu polostrukturovaných rozhovorů jsem použila z důvodu prostoru, který poskytují pro dotazování se současným zachováním předem připravené struktury. Částečně strukturovaný rozhovor demonstruje, že je výzkumník schopný kontrolovat, co chce slyšet od dotazovaného, a zároveň umožňuje oběma stranám volnost k diskuzi stěžejních témat (Bernard 2006: 212). Dalšími důvody pro volbu metody polostrukturovaných rozhovorů bylo celkové zacílení výzkumného šetření.

K výzkumným rozhovorům jsem si připravila pět okruhů otázek, které jsem v jejich průběhu postupně předkládala informantům. V případě potřeby jsem připravené dotazy rozšiřovala a upravovala tak, aby vyhovovaly dotazovaným jedincům a zároveň doplňovaly diskutovaná témata, na která jsme se v interview dostali. Hendl (2008: 50–52) doporučuje začít otázkami v přítomnosti a až následně se zaměřit na minulost či budoucnost. Tento postup se pro mě stal velmi inspirativním a v rámci mého výzkumu mi pomohl docílit potřebných opovědí.

Rozhovory byly nahrávány na diktafon a trvaly přibližně 20–50 minut. Posléze byly přepisovány a na závěr analyzovány. Dotazovaným osobám bylo přislíbeno zachování anonymity, proto nejsou v práci uvedena jejich plná jména ani citlivé osobní údaje.

Poslední fází mého výzkumu je shromáždění výsledků a vyhodnocení získaných informací.

3.2 Informátoři

Do výzkumu bylo zařazeno celkem osm informátorů. Všichni jsou členy jednoho ze spolků, Junáka či Pionýra, a zastávající funkci vedoucího. Aktivními členy, kteří se podílí i na celoroční činnosti, je ovšem jen pět z nich. Tato skutečnost ovšem není pro můj výzkum stěžejní. Důležité však je, že se všichni vedoucí účastní letních táborů a jejich organizace i průběhu samotného tábora. Za každý spolek byliými informátory celkem čtyři lidé, z toho tři ženy a jeden muž, ve věku od 22 do 57 let. Většina z nich je členem spolku prakticky od mala, s čímž souvisí i ježdění na tábory. Funkci vedoucího na táborech zastává každý více jak pět let.

Původní záměr získat z každého spolku tři informátory byl po zpětném zvážení změněn na počet minimálně čtyř, aby došlo k naplnění výzkumného vzorku. Přesto i minimální počet čtyř informátorů byl obtížně naplňován. Důvodů bylo několik. Ze stran informátorů se jednalo o neochotu zapojit se do výzkumu hlavně kvůli časové náročnosti. Dále jsem při hledání vhodných osob narazila i na fakt, že vedoucích, kteří se pravidelně účastní letních táborů, není v jednotlivých oddílech mnoho. Podstatnou roli při výzkumu hrála i vzdálenost, jelikož někteří informátoři pochází ze vzdálenějších míst, která pro mě nejsou snadno dosažitelná.

Všichni jedinci zařazení do výzkumu byli informováni o tématu práce. Rovněž všichni souhlasili s nahráváním na diktafon a následným přepisem rozhovoru a jeho zveřejněním v rámci bakalářské práce za předpokladu zachování anonymity.

3.3 Základní charakteristiky informátorů

Skauti:

- Petra – Petra je 25letá studentka Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, obor učitelství češtiny a dějepisu pro střední školy. V Junáku funguje od osmi let, kdy skládala první slib. V současné době zastává funkci vedoucí ve 4. oddílu ve Křemži.

- Olga – Olze je 40 let. Vystudovala Pedagogickou fakultu Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a učí na gymnáziu Jana Valeriána Jirsíka v Českých Budějovicích. Ve spolku Junák – Český skaut působí 26 let. Je hlavní vedoucí 4. oddílu Křemže.
- Eliška – Eliška je 22letou studentkou Vysoké školy ekonomické a technické. Se skautingem začala v devíti letech v Hořicích na Šumavě, kde také zůstala. Je stálou členkou a vedoucí 1. oddílu v Hořicích na Šumavě.
- Honza – Honzovi je 37 let a pracuje jako lesník na správě CHKO Blanský les. Skaut je od doby, kdy nastoupil v roce 2006 jako vedoucí do 1. oddílu v Hořicích na Šumavě.

Pionýři:

- Zdena – Zdeně je 49 let a pracuje jako učitelka plavání v plavecké škole. Členkou Pionýra je 43 let, ale aktivně se už celoroční činnosti neúčastní, jezdí pouze každým rokem na letní pionýrský tábor Švermováček.
- Stanislav – Stanislavovi je 58 let. Pracuje jako vychovatel a asistent pedagoga na Střední škole služeb a řemesel na Stochově. V současné době už není aktivním členem Pionýra, ale táborů své pionýrské skupiny se účastní, i když už ne pravidelně.
- Lenka – Lence je 26 let a pracuje jako učitelka na Sedmé Základní škole v Kladně. V Pionýru působí aktivně 12 let jako vedoucí, členkou je více jak 20 let. Pravidelně jezdí jako vedoucí na pionýrský tábor Švermováček. V posledním roce se i aktivně zapojuje do celoroční činnosti 27. Pionýrské skupiny Kladno – Švermováček.
- Jana – Janě je 51 let a třicet tři let učí na Základní škole v Hořicích na Šumavě. Členkou Pionýra je od patnácti let, ale aktivně se jeho činnosti neúčastní. Každým rokem jezdí na letní pionýrský tábor Švermováček jako jeho hlavní vedoucí.

3.4 Způsob analýzy dat

Druhou fází výzkumu, jak už jsem výše zmiňovala, byly polostrukturované rozhovory, které byly přepsány v programu *F4* a poté analyzovány formou otevřeného kódování. *„Otevřené kódování je část analýzy, která se zabývá označováním a kategorizací pojmů pomocí pečlivého studia údajů... Během otevřeného kódování jsou údaje rozebrány na samostatné části a pečlivě prostudovány, porovnáním jsou zjištěny podstatnosti a rozdíly a také jsou kladeny otázky o jevech údají prezentovaných“* (Strauss, Corbinová 1999: 43).

V přepisech rozhovorů jsem vyhledala opakující se jevy a informace. Následovalo pojmenování těchto vybraných jevů a jejich seskupení do pěti kategorií, kterými jsou; zkušenosti, motivace, hodnoty, organizovanost a společenská role volnočasových aktivit s pojmy odpovídajícími těmto jevům. Tyto pojmy určují vlastnosti, znaky a charakteristiky jednotlivých kategorií.

Sledovala jsem společná témata a aspekty, které se objevovaly u všech informátorů, ale i rozdílné priority v jejich projevech.

4 Analýza a interpretace dat

4.1 Zkušenosti

Zkušenosti skautů a pionýrů se zaměřují na čtyři hlavní témata: rozvoj vlastních zkušeností, předávání a získávání dovedností, uplatnění zkušeností a kompetencí a použití organizačních schopností. Tato témata všestranně shrnují zkušenosti členů a jejich následné předávání, zaměřují se na jejich získávání a následné rozvíjení v roli vedoucího. Shrnují, jakou formou dochází k dalšímu sebevzdělávání v těchto organizacích a jaké možné kurzy a školení k tomu potřebné organizace poskytují.

Sleduji také, jak se zkušenosti dále uplatňují v praxi na letních táborech v práci s dětmi, jakým způsobem vedoucí uplatňují a rozvíjejí své kompetence, a jak se odrážejí v organizačních schopnostech v průběhu tábora.

4.1.1 Rozvoj vlastních zkušeností (sebevzdělávání)

Rozvoj vlastních zkušeností vnímali informátoři jako konkrétní zkušenosti, které získávají během působení v organizaci a které jim otevírají další obzory a skrze jejich činnost umožňují obohatit další členy. Potřeba vlastního rozvoje stojí v protíváze k rozvíjení ostatních členů.

„Určitě to obohacuje i mě samotného, třeba na základně příprav, které průběžně dělám, kde se dozvídám mnoho zajímavých věcí a dále se rozvíjím.“

(Honza, skaut, 37 let)

Vedle vlastního rozvoje se jako důležitý pro informátory jevil i pojem sebevzdělávání, umožněné různými kurzy, školeními a zážitkovými akcemi, které Junák a Pionýr nabízí.

„V dnešní době toho skauting nabízí plno, přesně tyhle zážitkový akce a všechny možné kurzy. Ať už je to ta příprava na různé zkoušky...“

(Olga, skaut, 40 let)

„My třeba hodně jezdíme do divadla, pořádáme různé zájezdy a výlety nebo jedeme do zážitkového parku.“

(Zdena, pionýr, 49 let)

Z hlediska rozvoje vlastních zkušeností a sebevzdělávání členů jsou na tom obě organizace podobně. Z pohledu vedoucích je členství ve spolcích v životě posunulo dále, rozšířilo jim obzory a hlavně jim dalo nejvíce zkušenosti, co se týče práce s dětmi, jak je uváděno na příkladech rozhovorů informátorů.

„Hodně mi to dalo, co se týká práce s dětmi, jelikož jsem do té doby neměl v této oblasti moc zkušeností, protože jsem v tom nikdy nevyrostal.“

(Honza, skaut, 37 let).

„Rozhodně mě Pionýr naučil práci s dětmi, jak jim nejlépe rozumět, jak jim vyhovět, jak s nimi pracovat. Jinak se pracuje s dětmi do šesti let, do osmi let, jinak se pracuje s náctiletými a to mi právě umožnilo dělat vedoucího už dvanáct let. Naučilo mě to, jak jim něco předat, hlavně aby je to bavilo, protože každá věková skupina má svá nějaká specifika, která musím brát na zřetel a to jsem se naučila v pionýru.“

(Lenka, pionýr, 26 let)

Vlastními získanými zkušenostmi se naučili, jak vést děti, jak pro ně vytvořit program, popřípadě zorganizovat akci, naučili se znát potřeby dětí a umět je zabavit, což jim pomáhá nejen v osobním životě, ale hlavně při realizaci tábora, kdy tyto všechny získané skutečnosti dobře uplatní a tábor tak může dobře fungovat.

„Naučila jsem se vést děti, utvářet pro ně určitý program, popřípadě napláňovat i nějakou akci.“

(Eliška, skaut, 22let)

„Naučila jsem se pracovat s dětmi, organizovat různé hry a společenské akce.“

(Jana, pionýr, 51 let)

Junák i Pionýr poskytují svým členům dostatek školení a kurzů, které je dále vzdělávají a poskytují jim nové informace o výchově členů, nové metodice a mnoho další poznatků, které jim napomáhají v jejich dalším rozvoji a sebevzdělávání a které dále uplatňují při své činnosti v organizaci a na letních táborech.

„...každoročně se pořádají tzv. Kamínka, což je celorepubliková akce pro vedoucí a samozřejmě i oddíly (...) ty kurzy vedou zase jiní vedoucí z Pionýra. Tam se předávají různé informace, například o tom, jak se dělají tábory, předávají se jiné různé zkušenosti, vědomosti a znalosti, jak jinak se může ještě pracovat s dětmi například, když chceme založit nějaký takovýto zájmový klub zaměřený na tyto různé oblasti (airsoft) a různé dnes takto populární sporty, aktivity. Není to jenom o aktivitách, ale i o právě o organizačních věcech, kdo se zajímá o hospodaření, ekonomiku, zařizování míst, kde by se mohl tábor pořádat, tak všechno tohle tam můžeme od jiných lidí zjistit a dozvědět se. Co vím, byla akce Ledová Praha, to byla 3denní akce o památkách.“

(Lenka, pionýr, 26 let)

„V tomhle je Junák velmi specifická organizace, právě protože ta nabídka zájmové činnosti je vlastně nekonečná skoro. Většina těch kurzů míří na generaci 15 až 25, určitě ale existuje i spousta kurzů pro střední generaci, ale těch je méně. Pořád je zde možnost sebevzdělávání, to skauting neohraničuje.“

(Petra, skaut, 24 let)

Účast na kurzech a školeních je podle informátorů pro fungování a vedení tábora u obou organizací žádoucí a velice podstatná.

„.... ono to samozřejmě souvisí se systémem junácké výchovy, s tím, že vedoucím skautského oddílu nemůže být jen tak někdo.“

(Petra, skaut, 24 let)

Jak ale vyplývá z rozhovorů informátorů, i když obě organizace nabízejí nespočet možností vzdělávání, liší se v obsahu a počtu plnění kurzů,

které musí každý člen projít, aby mohl vykonávat danou táborovou funkci.

„Musí opravdu projít minimálně třemi podstatnými kurzy, které ho posouvají dál. Velký důraz je kladen nejen na tuto stránku, ale i na to, abychom nějakým způsobem dostávali aktuální informace o tom, co se v té výchově děje a jaké jsou nové metody, takže se pořádá spousta kurzů.“

(Petra, skaut, 25 let)

„Oddíloví vedoucí měli tzv. kvalifikační stupně, každý oddílový vedoucí musel mít alespoň třetí kvalifikační stupeň, skupinový vedoucí museli mít druhý kvalifikační stupeň a nejvyšší byl první, ten jsem měl já. Ne všichni museli mít všechny.“

(Stanislav, pionýr, 57 let)

Zatímco Pionýr má školení koncipované většinou na proškolení v rámci jedné funkce, kterou pak členové mohou zastávat, Junák je v tomto vzdělávání komplexnější a oblastně obsáhlejší. Pionýrské kurzy jsou specifičtější a úžeji zaměřené, např. na oblast první pomoci, ekonomiky-hospodaření, sportovní kurzy, animační, poznávací atd.

„Existuje spousta školení, soustředění zaměřená na jednotlivé oblasti např. na dopravní výchovu, turistiku, přírodu. Velký důraz se kladl také na první pomoc, aby ji zvládali všichni vedoucí v průběhu činnosti během roku, i když na každém pionýrském táboře byl určený kvalifikovaný zdravotník.“

(Stanislav, pionýr, 57 let)

4.1.2 Předávání a získávaná dovednosti

Předávání a získávání dovedností je pojem často používaný informátory. Představuje způsob jakým, a v jaké míře, jsou předávány a získávány dovednosti členům Junáka a Pionýra, na jaké dovednosti je podle nich kladen největší důraz a do jaké míry je možné uplatnit jejich předávání na letních táborech.

„Jinak já osobně se snažím klást důraz na ty praktické dovednosti,

aby se dítě na táboře něco naučilo, protože doma mu nepůjčí sekerku, nepustí ho do kuchyně. Ty vidíš, že to třeba tomu dítěti jde, což je značné u služeb v kuchyni, které jsou velice přínosné. Tam jsou třeba holky, kterým je 12 a v životě nekrájely cibuli, to mi přijde úplně neuvěřitelné, a děti se k tomu dostávají, když doma ne. Důležité je také, aby děti spolu vydržely.“

(Honza, skaut, 37 let)

S osobním rozvojem zkušeností a vlastního sebevzdělávání vedoucích souvisí i podstata toho, jak jim samotným byly předávány zkušenosti a jakým způsobem. Ten se pak zpětně odráží i ve způsobu, jakým dále předávají zkušenosti svým svěřencům. Dovednosti nejčastěji informátoři získávali od svých vůdců, vychovatelů a přímých příbuzných.

„Ale určitě to souvisí i s tím, jak mě vychovávali moji vedoucí, především můj děda, co za informace a za ideály do nás nenápadně dostával, to v člověku zůstane a rezonuje.“

(Petra, skaut, 25 let)

„Do oddílu Vytrvalci tedy do Pionýra mě přivedl můj starší bratr, který byl v té době členem oddílu.“

(Jana, pionýr, 51 let)

Junák je postaven na cyklických výchovných principech, které jsou předávány a vštěpovány každému členovi Junáka a je na něm samotném, aby si uvědomil, jak je správně použít, jelikož jsou pak po něm na táborech vyžadovány. Především se klade důraz na hodnoty spolupráce, seberozvoje a sebezdokonalování, aby skauti své získané dovednosti ještě více na táboře rozvíjeli společně v soužití s přírodou.

„Je to i skutečnost, že moji vůdcové vždycky trvali na principech, řídili se zákonem a do dneška, když uvažuji a rozhoduji se o nějaké složité věci, tak zohledňuji i otázku, jak by se zachoval skaut a co by udělal, považoval by to za správné, nebo ne. Je to určitě i taková mravní ukázněnost. Pomáhá mi v rozhodování.“

(Petra, skaut, 25 let)

Na první pohled by se dalo říci, že Pionýr na táborech uplatňuje podobné hodnoty. Významné vyšší hodnoty jako např. spolupráce či přátelství jsou samozřejmě běžnou součástí každého programu. Skutečnost je ale taková, že pionýrská celoroční činnost je spíše více zaměřená na konkrétní aktivity (sport, výtvarné tvoření atd.) a to, co se během roku děti naučily, se v plné míře neodráží v náplni tábora.

„Je to všestranná činnost, která je zaměřena na všechny oblasti činnosti, ať už je to z turistiky, přírodovědy, ze sportu, je tam i část společenská a výtvarná, různé výtvarné umělecké techniky. Takže se Pionýr v průběhu činnosti snaží vychovávat všestrannost, to znamená členy, kteří by byly znalí určitého základu a určitých věcí.“

(Stanislav, pionýr, 57)

Nové obecné poznatky a praktické dovednosti jsou dětem vštěpovány až v průběhu letního tábora, na rozdíl od skautů, kteří by své dovednosti a poznatky měli upevňovat v praxi táborovou činností.

„...aby se naučily některé nové věci, jako tábornické dovednosti např. práce se dřevem, rozdělávání ohňů, vaření v přírodě. Prostě činnost, kterou děti v rámci rodiny a domácnosti nikdy nezažily.“

(Stanislav, pionýr, 57)

4.1.3 Uplatnění zkušeností a kompetencí

Analýza tohoto pojmu ukazuje na to, jak moc jsou získané zkušenosti uplatňovány v praxi na letních táborech v práci s dětmi i s vedoucími, jak dobře si umí člen osvojit získané zkušenosti v rámci vyžadovaných kompetencí.

„...aby si každý nějakou tu roli vyzkoušel a naučil se jí ovládat. Když dáme prostor 16 letému člověku, který je na pozici vedoucího na táboře poprvé a má na starosti celý den, který se mu úplně nepovede, tak my mu s tím trochu pomůžeme, on se to příště naučí a můžete tuto funkci dále vykonávat s přehledem a my můžeme sledovat někoho jiného.“

(Petra, skaut, 25 let)

„Většinou jsem dělal funkci oddílového vedoucího, to znamená, měl jsem na starosti oddíl, poměrně málo početný. Takže jsem pracoval jako vedoucí, protože jsem byl jak pracovně, tak i služebně nejstarší, tak jsem byl pověřován jako vedoucí určitých zájezdů, které se v průběhu tábora konaly, nebo jsem byl pověřen např. jako hlavní na koupání.“

(Stanislav, pionýr, 57 let)

V tomto směru se Junák a Pionýr částečně odlišují. Skauting, jak je zmíněno v úryvku z rozhovoru, je hlavně o životní praxi, všechny dovednosti a poznatky by měly být na táboře v co největší míře prověřeny v praxi a co možná nejvíc rozšířeny, aby je pak dítě mohlo v civilním životě zařadit do svého rejstříku dovedností a schopností.

„Skauting je hlavně o praxi, vše, co nám skauting přináší, se pak osvědčuje v praxi. Až praxí děti dokazují, jestli tyto hodnoty skutečně ovládají a začíná to na nejnižších úrovních např. v tom, jestli jsou schopny ráno vstát a jít do školy, odpoledne si napsat úkoly a pomoci rodičům až po ty nejvyšší stupně u větších dětí, jestli jsou schopny nějak zareagovat v krizové situaci, jestli jsou ochotny nabídnout pomoc, obětovat sami sebe pro druhé.“

(Petra, skaut, 25 let)

Viditelné je to hlavně na tzv. skautských odborkách, které děti mohou plnit v průběhu tábora a které tak prověřují jejich zdatnost, morální pevnost a různé praktické dovednosti.

„Také si děti mohou během tábora splňovat určité odborky a zkoušky, kterými se dále posouvají a zdokonalují své schopnosti přežít v přírodě a stát se dobrým skautem“.

(Eliška, skaut, 22 let)

Výrazným skautským prvkem je skautský slib, který se též většinou skládá na táboře. Skaut se jím zavazuje k určité morální povinnosti vůči sobě, svému oddílu, okolí, státu i světu.

„Takže ho takhle jednou za rok děláme pro ty, kteří k tomu jsou – světlušácký či vlčácký slib.“

(Olga, skaut, 40 let)

Dnešní Pionýr je v těchto ohledech jiný. Na táboře je podstatné rozvíjení a uplatňování zkušeností a praktických dovedností hlavně skrze hry a činnosti s širokým rejstříkem zaměření.

„Vzhledem k táborové hře, tak děti plní běžné hry a úkoly, ať jsou sportovního charakteru, znalostní, vědomostní, o přírodě, různé scénky, umělecká činnost. Krom táborové hry pak ještě děláme různé dílny, které jsou zaměřeny na oblasti různých aktivit, záleží na umech vedoucích.“

(Jana, pionýr, 51 let)

4.1.4 Použití organizačních schopností

Pojem organizační schopnosti je důležitou schopností uplatňující se v činnosti organizací a v našem případě i na táborech. Informátory je vnímám jako jedna z nejvýznamnějších schopností a tábor jako ideální možnost jeho uplatnění.

„Mám na starosti dávat dohromady táborové hry a plus rozvíjet děti v táborových dovednostech.“

(Honza, skaut, 37 let)

V případě Junáka i Pionýra se organizace nejvíce točí okolo táborové hry. Důležitou kompetencí je, aby vedoucí na základě svých organizačních schopností byli schopni umět zabavit a zorganizovat děti.

„Ta hra musí být tak udělaná, aby tam děti neměly čas na to, aby se jim stýskalo, aby se tam nějak poflakovaly. Samozřejmě by měly mít taky ony samy nějaký čas, aby si pohrály a nebyla jenom táborová hra.“

(Olga, skaut, 40 let)

„Nejvíce záleží na vedoucím, jestli dokáže vymyslet takovou náplň, aby to zaujalo jak malé tak i větší děti.“

(Zdena, pionýr, 49 let)

Otázka, jak moc je každý vedoucí schopen organizace v určité oblasti či situaci na táboře, je věc spíše jeho funkce a postavení, jenž spadají do kategorie organizovanost.

„...i když je pravda, že ne všichni vedoucí si stojí za svým, to vždy musím na poradě zdůrazňovat.“

(Jana, pionýr, 51 let)

„Mám na starosti mladší lidi, respektive rovery a rangers, kteří zajišťují program, a já ho schvaluji a koordinuju je. Říkám jim, co je moc nebezpečné, co je nesmyslné a nerealizovatelné apod. Domýšlím některé věci, jsem koordinátor táborového programu.“

(Petra, skaut, 25 let)

Z mého pohledu účastníka na obou typech táborů je největší a zásadní rozdíl v uplatňování praktických dovedností. Jak už bylo výše řečeno, skautská výchova je výchovou komplexní, která své hodnoty, principy a výchovné metody neustále uplatňuje v praxi. Nejviditelněji se to projevuje ve fungování skautského tábora. Pro zajištění jeho chodu je naprosto automatická práce skauta např. se sekerou a jinými nástroji, stejně jako schopnost vařit a mnoho jiného. Dnešní pionýrské tábory jsou většinou koncipovány tak, že přímo až na nich se dítě seznámí s těmito tábornickými dovednostmi.

Další aspekt, ve kterém se oba tábory mezi sebou liší, spočívá v použití zkušeností vedoucích, které si odnesou v rámci kurzů a školení, jejichž náplň a zaměření se také liší. To je markantní na organizačních schopnostech vedoucích a míře jejich kompetencí v otázkách fungování tábora. Skauti jsou proškoleni ve všech oblastech a mohou tak zastat na táboře více funkcí najednou, jako např. zdravotník, hospodář, programový vedoucí. Pionýrští vedoucí sice na školeních také prochází více oblastmi, ale není na všechny

kladen takový důraz jako u skautů. Hluběji se proškolí v rámci jedné funkce, kterou pak na táboře zastávají. Tomuto tématu se budu ještě blíže věnovat.

4.2 Motivace

Motivace pionýrů a skautů představuje aspekty, které informátory motivují pro činnost v organizaci a které souvisejí i s motivací k účasti a organizaci letního tábora. Zaměřím se také na oblast možných překážek, které podle skautů a pionýrů mohou bránit v činnosti jejich organizace nebo ve fungování tábora.

4.2.1 Motivace k činnosti v organizaci

Co motivuje informátory, aby dále pokračovali v činnosti a v organizaci tábora, v tom se skauti i pionýři většinou shodují. Opakujícími se motivy jsou práce s dětmi, vlastní rozvoj a posun ve vlastním životě, dobrá parta a kolektiv přátel, popřípadě nová přátelství a nevšední zážitky.

„Motivují mě děti, péče o ně. Ráda se starám o děti a ráda jezdím do přírody. Trávení času v přírodě mě na tom motivuje nejvíce. Také začlenění se do kolektivu lidí, se kterými si rozumím.“

(Eliška, skaut 22 let)

„Pionýr mě bavil, bavila mě práce s dětmi, bavilo mě jezdit na tábory. Nebrala jsem to z povinnosti, že tam musím chodit. Bavili mě lidi, kteří tam chodili, vztahy mezi nimi.“

(Jana, pionýr, 51 let)

Největší a nejčastěji zmiňovanou motivaci představují pro většinu informátorů tábory. Z rozhovorů vyplývá, že tábory jsou u skautů a pionýrů důležitou a hlavní motivací.

„Můj děda, s dědou jsme začaly se sestrou jezdit na skautské tábory a později jsme se přidaly k pravidelnému navštěvování skautských schůzek a postupně jsme začaly přebírat vedení.“

(Eliška, skaut, 22 let)

„...motivují mě, no, asi ty tábory, vždy se mi líbilo jezdit na tábory.

(Zdena, pionýr, 49 let)

I přesto, že tábory jsou u skautů a pionýrů největší motivací, oba spolky je vnímají odlišně. Pro skauty znamená tábor zakončení celoroční činnosti, za kterou se táborem odmění. Většina skautů je motivována a připravována, že za pravidelné chození na schůzky a správné chování, mohou jet za odměnu na tábor. Z toho v podstatě vyplývá, a z rozhovorů je i zřejmé, že na skautské tábory jezdí většinou jen členové, kteří se účastní celoročních aktivit a schůzek.

„My chceme, aby pro dítě byl tábor odměnou za celoroční činnost, že chodí na schůzky do skauta po celý rok, to se jim snažíme vštěpovat.“

(Olga, skaut, 40 let)

U pionýrů je na motivaci táborů nahlíženo jinak. Většina informátorů uváděla, že v současnosti jsou tábory hlavním důvodem, proč v členství stále zůstávají, i když se celoroční činnosti už neúčastní. Tábor je pro ně místem, kde se setkávají s přáteli a společně se mohou věnovat dětem a připravovat pro ně hry. V současné době berou na tábory nejen své členy ale i jiné děti, které nemají s pionýrkou organizací nic společného.

„Hlavní důvod byly pořádané tábory, na které jsem jezdila, to byl hlavní důvod, to mě bavilo. Tábory mě stále baví. Jelikož přes rok v práci pracuji s dětmi, tak už se do celoroční činnosti nezapojuji. Tábory mě drží, že jsem stále členem Pionýra.“

(Zdena, pionýr, 49 let)

„Měl jsem vztah k dětem. Měl jsem vztah k tomu táboru, protože jsem se podílel na vytipování toho tábora...“

(Stanislav, pionýr, 57 let)

4.2.2 Překážky pro činnost organizace

V otázce překážek v činnosti se většina informátorů vyjadřovala podobně a uváděla prakticky stejné překážky. Nejvíce všechny trápil čas, který je pro činnost těchto organizací velice důležitý. Pokud není problémem nedostatek volného času, je jím prioritou, čím ho naplnit – ne každý chce svůj volný čas investovat do dětí ve veřejné organizaci, popřípadě očekává náležité finanční ohodnocení. Tato překážka se pak projevuje i na táborech. Neochota věnovat svůj volný čas bez nároku na odměnu pro dobro dětí se odráží na malém počtu vedoucích, kteří tábor organizují.

„Spousta lidí dělá jen na svém a pro sebe a přijde jim absurdní, dávat svůj volný čas někomu jinému.“

(Petra, skaut, 25 let)

„Důležité je, aby se stále nacházeli lidé, kteří se tomu budou věnovat a budou jim obětovat svůj volný čas. V současné době máme problém, že to nikomu nemáme předat.“

(Zdena, pionýr, 49 let)

Dále je velice důležité přesné dodržování časového harmonogramu který, když není dodržen, může způsobit spory a konflikty mezi vedoucími a následně i mezi dětmi. Spory mezi vedoucími jak u skautů tak pionýrů nejsou neobvyklé, což z mé praxe na táborech mohu potvrdit. Důležité však je, aby neovlivnily chod tábora, aby neovlivňovaly děti a co nejdříve došlo k jejich urovnání.

„Tak tyto časy jsou důležité a musí se dodržovat, pokud se nedodrží tak jsou pak špatné vztahy.“

(Stanislav, pionýr, 57 let)

„Druhá věc je, když se lidi začnou hádat a nejen děti mezi sebou, ale i vedoucí. Dojde-li k nějakému konfliktu, protože někdo není spolehlivý, ale všechno musí být podle něj.“

(Honza, skaut, 37 let)

Posledním často zmiňovanou překážkou, která nabourává činnost, je odchod dospívajících členů. Straší generaci tak vzniká problém, komu předat vedení a organizaci. Většina informátorů se přesto shodla na tom, že program obou organizací je přizpůsobený každému věku. Řešení tohoto problému souvisí s celou řadou faktorů, například s cíleným organizováním náročnějších aktivit i pro starší členy, vyhledáváním vzdělávacích a zážitkových kurzů pro starší děti a účastí na nich, motivací k další činnosti, postupným přebíráním zodpovědnosti, ale i se schopností vedoucích vychovat své nástupce.

„Trošku jsem měla někdy pocit, že často odcházeli starší děti, v teenagerském věku, z té organizace, protože měly právě takový pocit, že už to pro ně není, že je to pro menší děti a neví, co už by tam dělaly, co nového by se dozvěděly, když se to samé jede pořád dokola.“

(Olga, skaut, 40 let)

„Tam měli třeba problém, že jim děti pomalu odrůstaly, a nevěděli si s tím úplně rady, co s tím.“

(Lenka, pionýr 26 let)

4.3 Hodnoty

O hodnotách skautingu a Pionýra jsem už psala výše. Hodnoty lze rozdělit do několika skupin, v životě člověka hrají důležitou roli. Podle hodnot, které člověk vyznává, lze poznat, co je pro něj v životě podstatné. Existují však lidské hodnoty, které jsou pro život a soužití se společností především důležité, a na jejich rozvoj je kladen větší důraz. Jsou jimi hlavně přátelství, spolupráce, tolerance, demokratické prvky atd., které jsou nám vštěpovány už od mala rodiči. Právě tyto typy hodnoty, které by se daly shrnout do skupiny morálních a sociálních, se nejvíce objevovaly v rozhovorech u informátorů. Většina spolků pro děti a mládež je koncipována tak, aby tyto hodnoty dětem předávala a více je v nich upevňovala, mohou však být úspěšné jen do té míry, pokud zde funguje interakce s rodinným zázemím.

Pionýr i Junák se tyto základní lidské hodnoty snaží pomocí svého programu dětem předávat a prohlubovat je. V podstatě se u obou organizací jedná o totožné hodnoty. Liší se ovšem prakticky v tom, jakou formou jsou na táborech dětem předávány a prohlubovány a jakým způsobem jsou po nich vyžadovány.

Nejčastěji zmiňované hodnoty, o kterých informátoři hovořili, jsem rozdělila do tří skupin, jimž jsou morální, sociální a duchovní hodnoty.

4.3.1 Sociální hodnoty

Sociální hodnoty jako přátelství, vzájemná tolerance, spolupráce a slušné chování, byly informátory nejvíce zmiňovány. Patří mezi základní hodnoty, na kterých Junák i Pionýr staví svou ideologii.

„Urcitá spolupráce, ukázat dětem, že když spolupracují a o něco se navzájem podělí, že to je vlastně to nejlepší, co mohou udělat. Samozřejmě skauting vychovává i k samostatnosti, ale k samostatnosti v životě. Důležitý je kamarádství a důvěra, bez toho nemůže žádný oddíl fungovat a už vůbec na táboře.“

(Eliška, skaut, 22 let)

„Celkově do života důležité si odnést, ať už se to týká pionýra, skauta, či jiných organizací, aby se k sobě chovali slušně, aby to byli slušní lidé, aby nebyli povrchní, aby si do života vnesli nějaké vědomosti a dovednosti, které se ve škole tak neučí. Soužití v kolektivu, slušnost, to je hlavní smysl.“

(Zdena, pionýr, 49 let)

Významný rozdíl v naplňování výše zmíněných hodnot na letních táborech plyne právě z jejich praktické organizace. Základním a primárním nástrojem pro jejich vštěpování dětem je pro obě organizace hra a komplex celotáborové hry.

Mnou sledované skautské oddíly mají v jejich upevňování také jistou výhodu plynoucí právě z náplně a organizace jejich činnosti. Hodnoty jako je přátelství, spolupráce, možnost spolehnout se na druhého, uplatňují mimo

hru i v praktické činnosti, např. vaření, budování táborových staveb aj – zde opět vidíme praktické ověřování v činnosti samotné. Upevňování hodnot se děje i v rámci pravidelných nástupů s jasně danou strukturou a pravidly. Pionýrský tábor má jistou nevýhodu v tom, že účastníci tábora se vzájemně komplexně neznají a neví, co od sebe mohou očekávat, proto se jako snazší cesta jeví upevňování hodnot pouze formou dílčích her a poselstvím celotáborových her.

„To znamená, že například v poslední hře tam máme symbol hlavně přátelství, kdy hlavní hrdina si uvědomí, že mu schází přátelství. To jsme se snažili aplikovat ve všech hrách.“

(Lenka, pionýr 26 let)

„Třeba, když jsme hráli na husity, tak jsme museli vybojovat vítězství v rámci dobrých hodnot hrdinů.“

(Lenka, pionýr, 26 let)

„Je to hodnota spolupráce, v tom slova smyslu, že všichni pracujeme na jedné věci. Všichni pracujeme na tom, aby se nám tábor líbil. To je velká hodnota, ale zároveň je to i hodnota toho, že v kolektivu má každý svou určitou roli, kterou musí sehrát, aby ten kolektiv mohl fungovat. Ve smyslu, vy dva teď půjdete nosit dřevo a vy dva přinesete vodu. V tom táboře jsou pěkně využívané výchovné metody v tom, že skauti by měli dělat vše svépomocí a svou vlastní činností. Čím víc je modernizována základna, tím hůře se jim to vštěpuje, to, že spoustu věcí si musíme vydobýt vlastníma rukama a pokud to neuděláme, tak to nemáme.“

(Petra, skaut, 25 let)

„Dále pak skamarádít se s dětmi a vytvořit kamarádkou atmosféru, když ne všichni si hned padnou do oka, ale nějak se tom kolektivu přizpůsobit. Ve škole se také musí přizpůsobit, ale tady na táboře je to mnohem důležitější.“

(Eliška, skaut, 22 let)

Jednou z důležitých hodnot, kterou se snaží Pionýr předávat, je hodnota kamarádství, umět se skamarádit a najít si nové přátele. Tato hodnota získává důležitost právě na táboře, jelikož Pionýr je, na rozdíl od Junáka, organizací, která na tábor nebere jen své členy, ale i jiné děti. Samozřejmě se tím nijak neumenšuje hodnota přátelství a jeho navazování a rozvíjení na skautském táboře.

„Na našem táboře, jak ty děti jezdí už dlouho, tak si odtud přivezou mnoho kamarádů, se kterými se přes rok nevidí, ale i tak jim to kamarádství vydrží. Je to dobrý na navozování různých vztahů.“

(Zdena, pionýr, 49 let)

„Měly by si odnést spoustu zážitků z her, získají spoustu kamarádů, zážitek z celodenního výletu.“

(Jana, pionýr, 51 let)

Junák většinou bere na tábory pouze své členy, takže se děti dobře znají. Hodnota kamarádství je pak u nich prověřena tak, jestli jsou spolu děti schopny vydržet v celodenní interakci např. v jenom malém stanu či velkém teepee.

„Důležité je, aby byli děti schopné vyjit s ostatními v týmu a v celém společenství tábora a aby byly schopný nějakým tolerantním způsobem se domluvit a uvědomit si, že každý je dobrý v něčem jiným. Jiná věc je ve škole s někým vydržet půl dne v lavici, tady najednou musí s někým vydržet spát ve stanu 2 týdny a nějak se s ním srovnat.“

(Honza, skaut, 37 let)

4.3.2 Morální hodnoty

Tak, jako sociální hodnoty, se oba spolky snaží prostřednictvím svého programu předat i morální hodnoty. Výchova členů se ubírá demokratickým směrem, aby z dětí vyrostly plnohodnotní a prospěšní občané společnosti.

„To znamená vychovat z nich slušné a tolerantní lidi, soběstačný a schopný a hlavně tedy tolerantní a slušný.“

(Honza, skaut, 37 let)

„Snaha je předat, aby se staly všestrannými a právoplatnými členy společnosti, podle toho je většinou koncipována činnost v oddílech.“

(Stanislav, pionýr, 57 let)

Často zmiňovaným motivem morální hodnoty byl u informátorů princip demokracie.

„V úplném základu chceme z dětí vychovat plnohodnotné občany naší společnosti. Lidi, kteří budou ve svém životě vědět jak s ním rozumně naložit, jak se v životě chovat, aby přežily ony samy, ale aby tím zároveň neublížovaly svému okolí. Předáváme jim určitě i demokratické principy.“

(Petra, skaut, 25 let)

„...že z nich vychováváme slušné občany České republiky, minimálně tak, abychom je učili hodnoty demokratické společnosti.“

(Lenka, pionýr 26 let)

Jak jsem výše uváděla, oba spolky mají uzpůsobený program a celoroční činnost tak, aby v nich byly obsažené morální hodnoty, které se snaží svým členům předat. K tomu slouží hlavně zákony a sliby, skrze které člen své morální hodnoty dodržuje a stvrzuje. V dnešní době je slib výhradně skautským specifikem. Pionýrský slib byl v minulosti okopírován od skautů jako významný výchovný prvek, jeho obsah i samotný akt deklamace byl však ideologicky podmíněn, proto byl po roce 1990 zrušen.

„... vědomí toho jak ve společnosti fungovat. Opíráme se o náš slib, o náš zákon, což jsou univerzální poučky, jak toho dosáhnout.“

(Petra, skaut, 25 let)

„Skauting má několik zákonů, který se snažíme na děti aplikovat.“

(Eliška, skaut, 22 let)

4.3.3 Duchovní hodnoty

Duchovní hodnoty jsou specifické pouze u skautingu, jelikož jedním z jeho výchovných principů je povinnost k Bohu. Tato „služba“ nebo „povinnost“ nesmí v současnosti být vykládána pouze v náboženském smyslu, jedná se spíše o povinnost k „něčemu vyššímu“, k „něčemu, co nás přesahuje“, tedy o povinnost k hodnotám člověka a lidstva jako celku. Pionýr se o takovéto principy ve svém programu výslovně neopírá, proto také o těchto hodnotách hovořili informátoři pouze z řad skautů.

„A když to vezmu z mého pohledu věřícího člověka, tak se mi na skautingu líbí taková ta určitá křesťanská morálka, dá se říct.“

(Olga, skaut, 40 let)

„Stojí na tradicích, jako to má kořeny v nějakých křesťanských kulturách a zásadách.“

(Honza, skaut, 37 let)

„Junák jede podle daných určitých pravidel. Jiné volnočasové aktivity jsou volnější, nejsou založeny na vyšším principu, a to Junák je. Někam chce ten Junák dítě dovést.“

(Olga, skaut, 40 let)

4.4 Organizovanost

Organizovanost je v životě velice důležitá. Je potřeba mít v daných věcech řád, vědět kdy a kam přijít, co dělat, kdo má jakou funkci. Stejně tak je důležitá i určitá organizace v rámci letních táborů. Je třeba mít dobře nastavený program, nejlépe podle denního harmonogramu, vědět na koho se obrátit s případným dotazem či žádostí, jakou funkci kdo vykonává a jaké jsou její hranice. Je také potřeba umět dobře zorganizovat věci, bez kterých by se tábor neobešel.

V organizaci pionýrských a skautských táborů jsou patrné rozdíly. Na základě odpovědí informátorů jsem vybrala tři významné aspekty, v jejichž fungování a organizaci se rozcházejí.

4.4.1 Organizovanost vedoucích – hierarchizace

Tak jako na všech táborech, tak i na skautském a pionýrském, každý člen v příslušném věku zastává určitou funkci, ve které je řadě proškolen. Tyto funkce jako je např. kuchař, zdravotník, hlavní vedoucí, oddílový vedoucí, programový vedoucí, hospodář atd. jsou pro hladký chod tábora významné.

Oba spolky mají tyto funkce prakticky podobné, podstatný rozdíl ale spočívá v počtu a překrývání funkcí a kompetencí jednotlivých vedoucích.

Skautský tábor je koncipovaný způsobem, že dané funkce se většinou překrývají. Není vždy jen jeden vedoucí, který by měl stálou funkci, ale na táboře jich zastupuje více. Tomu jsou přizpůsobené i školení a kurzy, které člena dobře proškolí ve více oblastech. Pionýrský tábor je založen na striktnějším oddělení základních funkcí.

„Funkce se asi částečně překrývat mohou. U nás je to právě ukázáno na kuchyni, kde i člověk zodpovědný za program se občas v té kuchyni objeví a smaží řízky, s tím se nic nenadělá. Funkce se proměňují.“

(Petra, skaut, 25 let)

„Určitě je zachování hierarchie dobré, hlavně kvůli dětem, které přesně vědí, kdo jakou má funkci a ke komu se mohou s jejich určitým problémem obrátit. Kuchař vaří v kuchyni, vedoucí má na starost program pro děti, zdravotník ošetřuje zranění, ale vzhledem k malému počtu lidí, nelze všechny tyto funkce obsadit, proto musí mnoho skautů být všestranní a kompatibilní. Mají také k tomu různé druhy kurzů.“

(Eliška, skaut, 22 let)

Je důležité odlišovat funkce vedoucích a jejich vzájemné kompetence. Jak často zmiňovali informátoři, vždy by měla existovat určitá hierarchizace mezi vedoucím, přesto by měli být schopni jednat spolu na stejné úrovni v duchu demokracie a spolupráce.

„Ta hierarchie v tom právě... Já jsem tam tedy jako ta nejvyšší, jako hlavní vedoucí, ale nedělá mi problém, kdyby o nejdůležitějších věcech

rozhodoval i někdo jiný, starší. Nechám si ráda poradit nebo říct jiné názory, abychom se domluvili na určitém kompromisu. Nikdy neříkám, takhle to bude a bude to, to by se mi nelíbilo a nechci to takhle dělat.“

(Olga, skaut, 40 let)

„...důležité je vědět, že v rámci hierarchie existují určité stupně a vždycky je tam ten nejvyšší, kdo rozhodne o tom, jak to bude, samozřejmě ve spolupráci s těmi ostatními. Nesmí to být nějaký „Führer“, který rozhoduje úplně o všem a nikoho se neptá, ale to že ty funkce máme rozložené a dokážeme v nich fungovat, je důležité pro chod tábora, pro to, jak ten den běží nebo neběží, a zároveň to určitě poskytuje prostor.“

(Petra, skaut, 25 let)

Pionýr má většinou přesně dané hranice funkcí, které se nepřekrývají a jejich hierarchizace je striktně daná.

„Hierarchie tábora ta je podle mě nejdůležitější. Každý podle mě musí vědět, kdo nad kým má slovo. Hlavní vedoucí, kuchař a zdravotník by měli být autoritou.“

(Lenka, pionýr 26 let)

4.4.2 Organizovanost dětí

Celková organizovanost dětí dle věku je u Pionýra a skautingu podobná. Oba spolky přizpůsobují svou celoroční činnost a program věkovým kategoriím dětí i jiných členů.

„Opravdu 95% programu směřuje k dětem, ale existuje i mnoho různých podskupinek, které se zaměřují právě na činnost starších skautů. Vlastě skauting se vyvíjí i v pozdějším věku. Například vezměme si Svojsíkův oddíl, který přibírá členy s určitými životními zásluhami v oblasti skautingu, takže ta organizace zde funguje opravdu napříč všemi věkovými kategoriemi. Co se týče programu, tak tam také.“

(Petra, skaut, 25 let)

„Věkové kategorie si myslím, že Pionýr také v celku splňuje, protože pro různé nové skupiny má pionýr připravené různé metodické plány sedmikvítek a další, které si vedoucí mohou stáhnout z internetových stránek a inspirovat se z nich.“

(Lenka, pionýr 26 let)

U skautů se organizace dětí týká i jejich genderového rozdělení. Celoroční činnost i některé tábory probíhají koedukovaně.

„Já si myslím, že skaut tohle má velice dobře zpracované, a má dobře zpracovanou metodiku pro jednotlivé věkové kategorie. Bere v potaz i to, že holky zajímá něco jiného než kluky anebo jsou třeba vývojově jinde v tom daném věku.“

(Honza, skaut, 37 let)

Pionýr vede své členy ve smíšených skupinách.

„V současné době ve většině pionýrských oddílů jsou smíšené skupiny dětí. Tak si myslím, že to funguje.“

(Jana, pionýr, 51 let)

Z odpovědí informátorů se mi nepodařilo zjistit, jak se organizace a rozdělení dětí odráží a uplatňuje na táborech, ale z vlastního pohledu zúčastněné osoby mohou říci, že to, jakým způsobem jsou u obou spolků vedeny schůzky v průběhu roku, se může odrážet i v jejich fungování na táborech. U pionýrů jsou oddíly namíchané věkově i generově, u skautů je většinou zachováno dělení dle věu a pohlaví, který tvoří i klíč k rozdělení do družin při táborové činnosti.

4.4.3 Táborová organizovanost

4.4.3.1 Organizace táborového programu

Aby mohl tábor dobře fungovat, je zapotřebí mít pevně stanovený řád, podle kterého se budou všichni řídit. Což podle informátorů z Pionýra i Junáka jejich tábory splňují. Táborový řád je podle nich velice důležitý.

„Řád. Myslím si, že konkrétně skautský tábor musí být založen na řádu. Ne úplně pevným řádu, to bývalo spíše dřív, ale musí být nastavený určitý rozpis dne, harmonogram, aby ty děti přesně věděly, co je čeká, co mají nebo nemají dělat, co si mohou dovolit a co nemohou. Stanovený řád pomůže dětem ve fungování např. doma a v dalším životě.“

(Eliška, skaut, 22 let)

„Bez táborového řádu by se tábor dělat nemohl. Na začátku tábora každé dítě podepíše táborový řád. Ještě než jedou na tábor, tak jsou děti seznámeny s táborovým řádem, říká se i první den. Děti táborový řád podepíší. Určitě je důležitý, musí být nějaká pravidla, protože bez toho by to nešlo.“

(Jana, pionýr, 51 let)

Mnoho informátorů spojovalo řád s rozvržením denní činnosti. Uváděli, že nastavený táborový řád je důležitý, ale na základně nenadálých situací, by se měl umět operativně posouvat a přizpůsobovat.

„Měl by mít pevný zásady, ale samozřejmě vzhledem k počasí či jiné situaci např. pomoc v kuchyni nebo nemoc, se řád nedá úplně striktně držet. Důležitý je dát dětem najevo, že ale určitý řád stále je a jeho vybočení bylo pouze mimořádné.“

(Eliška, skaut, 22 let)

„Nutné je ale i ten řád umět operativně posouvat, když mám budíček v půl osmé, ale do jedné hodiny v noci se hrála bojovka, vím, že ty děti pátý den tábora v půl osmé nemohu probudit. Budou potřebovat spát déle, určitě je tak důležité s řádem nakládat i v tomto smyslu.“

(Petra, skaut, 25 let)

Podobně jako řád bylo pro informátory důležité i rozvržení denního programu.

„Já to vidím z toho mého pohledu programu, ten je důležitý. Snažíme se, aby se tam děti neplácaly, jak to na většině letních táborů funguje. My máme

opravdu program dopoledne, dva programy odpoledne a večer, pořád se tam něco děje. To si myslím, že je hodně důležité nebo to tak vidím.“

(Honza, skaut, 37 let)

„My tedy vždycky používáme snídani, dopolední program, mezitím svačina, odpolední program, svačina a večere. Tenhle řád se mi zdá v celku logický a fungující. Máme ho prověřený, zaběhlý, více méně se na něm nevyskytují žádné větší problémy, tak bych ho moc neměnila.“

(Lenka, pionýr 26 let)

S rozvržením programu a denního harmonogramu tábora souvisí i tradice a rituály, které jsou členy spolků v průběhu tábora vykonávány. Stávají se tak jeho nedílnou součástí

Jak už bylo řečeno, skauti si na tradicích zakládají, je to součástí skautské ideologie a nejvíce jsou tyto tradice zřetelné a dobře viditelné právě na letních táborech. (viz příloha: foto 5 a 6).

„Skauting má mnoho tradic a rituálů. Na našem táboře, určitě jako na každém jiném skautském táboře, nechybí budíček, rozcvička. Dále pak následuje nástup, což je pro skauting typické. Zvedne se státní vlajka, zazpívá se hymna a zatěním sekery práce se uvede nový pracovní den. Další tradicí je závěrečný oheň, u kterého mohou děti plnit slavnostní skautský slib. Slibuje se u velkého ohně v přítomnosti vlajky a knihy².“

(Eliška, skaut, 22 let)

U pionýrů se tyto tradice dnes projevují trochu jinak, což je dáno především jejich historickým vývojem před rokem 1989, kdy tento spolek byl součástí komunistického režimu. Mnoho rituálů bylo tehdy převzato od skautů nebo nově vytvořeno, jejich náplň i symbolika byly ovšem ideologicky ovlivněny.

„Dříve se vztyčovala vlajka, my sice tento symbol máme stále zachovaný, ale už ho neprovozujeme s takovou ceremonií jako dříve. Máme

² Pozn. autorky: knihou se myslí Svojsíkova příručka *Základy junáctví*.

pouze vlajkokládu a na ní po celý tábor pověšenou vlajku. Na tábor, co jsem jezdila dříve, tak tam ty tradice a rituály byly. Každé ráno byly nástupy, které s sebou nesly mnoho povinností a tradic – tvoření útvarů, vztyčování vlajky a večer sundání. Dnes děláme nástupy taky, ale týkají se pouze programu, dříve začínal den nástupy, hesly jako budováním socialistické vlasti, buď připraven.“

(Zdena, pionýr, 49 let)

„Dříve tradice a rituály byly určitě nástupy, které se i teď u nás zachovaly. Dále pak dříve bylo věšení vlajky, my také věšíme vlajku, ale naši táborovou ne státní. Dále pak zapalování slavnostního ohně, slavnostní rituál, že se nesmí u toho mluvit, nemá se házet nic do ohně. My v současné době při zakončení táborové hry máme také zakončovací tradice uzpůsobené té hře. Dále dodržujeme režim dne.“

(Jana, pionýr, 51 let)

4.4.3.2 Prvky významné pro chod tábora

Jedna z otázek mířená na informátory se týkala toho, co je podle nich pro fungování tábora podstatné. Většina zástupců ze stran skautů i pionýrů odpovídala podobně. Nejdůležitější je podle nich kuchyně a vedoucí.

„To jsou hlavní tři pilíře tábora, hlavní vedoucí, která ho organizuje, lidé, kteří jsou schopni postarat se o kuchyni a skupina lidí, která se stará o program dětí.“

(Petra, skaut, 25 let)

„Úplně na začátek musím konstatovat fakt, že rozhodně bychom se neobešli bez všech hospodářů, zásobovačů, celého zázemí kuchyně a samozřejmě bez nás vedoucích, protože mi v průběhu roku vymýšlíme program, zařizujeme si veškeré věci a záležitosti, které pak na tom táboře realizujeme.“

(Lenka, pionýr, 26 let)

I přesto, že odpovědi se týkaly většinou stejných pojmů, zásadní rozdíl byl v odpovědích pionýrů, pro které bylo další podstatnou věcí materiální vybavení jako zařízená kuchyně, dobrá základna, pevně určené místo, vybavení odpovídající hygienickým předpisům atd., tedy faktory, jež skauti vůbec nezmiňovali. (viz příloha: foto 3 a 4)

„Tábor musí mít dané místo. Dále musíte mít vybavení požadované hygienou a standardní vybavení, to znamená stany s podsadou i s postelemi a se skříňkou, případně nějaké molitany či spacáky, ale ty si většinou děti vozily.“

(Stanislav, pionýr, 57 let)

„Tábor by se neobešel bez dobré táborové základny, kterou máme.“

(Jana, pionýr, 51 let)

Jednou z hlavních hodnot skautingu je vztah k přírodě a umění soužití s ní. Dnes už to tak sice není, ale dříve se stavěly skautské tábory na tzv. „zelené louce“ od úplného základu. Tato praxe je v současné době znemožněna, skauti sice často budují tábory v prostoru bez základny, ale velkou část materiálního zázemí a materiálu samotného si přiváží na místo. (viz příloha: foto 1 a 2)

4.5 Společenská role volnočasových aktivit

Společenská role, jak okolí vnímá činnost spolků Junák a Pionýr, jaké jsou jejich společenské hodnoty a uplatnění, to byly pro informátory velmi důležitá a často zmiňovaná témata. Prestiž v očích široké veřejnosti, jejich púřijetí okolí, ale mnoho předsudků, se kterými se neustále setkávají se podle informátorů následně odráží i v počtu členů, respektive dětí, ale i v praktikce organizaci letních táborů.

4.5.1 Společenský význam

Společenský význam Junáka a Pionýra v rámci nabídky volnočasových aktivit představoval pro informátory oblast, v níž se snažili vysvětlit podstatu

fungování těchto spolků, proč jsou vlastně prospěšné a o co se snaží.

„Je tam určitě jistý přesah, který zasahuje do života dětí i dospělých a to i v momentě, kdy v tom skautu zrovna nejsou, kdy nejsou na schůzce.“

(Petra, skaut, 25 let)

„Dnes jsou děti hodně povrchní, tak je dobré, že se sdruží. Důležité je, že jsou v kontaktu mezi sebou, nesedí u počítače a nepíšou si. Jsou spolu v kontaktu fyzicky, a že si povídají z očí do očí a hrají si spolu na hřišti, v lese a ne hry na počítači on-line, to je dnes potřeba. Technika mládež tak ovládla, že když se takhle sejde jednou za týden parta, která jde společně do divadla, něco nového se naučí, bruslit atd., to je hrozně důležité.“

(Zdena, pionýr, 49 let)

4.5.2 Činnost členů

Jak přesně je koncipována činnost Junáka a Pionýra ve volném čase z pohledu informátorů, je další oblastí, která spadá do otázky společenské role, a která souvisí s již zmiňovaným tématem získávání a předávání zkušeností a jejich uplatnění v praxi na letních táborech.

„Skaut má výchovu postavenou na tom, že se každý týden koná schůzka a i ta schůzka má určité fáze, měla by nějakým způsobem probíhat. Neměla by to být jen hodina naplněná hrami, popřípadě nějakou jinou činností. Tohle je podle mě právě rozdíl mezi ostatními zájmovými organizacemi, které jsou opravdu volnočasové organizace, které zaplňují volný čas dětí nějakou smysluplnou činností, což také skauting naplňuje, ale tam je právě ještě o krok dál, že se snaží o jakousi komplexnost a soustavnost.“

(Petra, skaut, 25 let)

„Zatímco Pionýr je pro všechny za celkem levné peníze a tam si děti vyzkouší, co by je mohlo bavit, nějaké své možnosti a pak se mohou rozjet dál.“

(Lenka, pionýr 26 let)

4.5.3 Pohled společnosti a ovlivňování

V otázce, jak společnost reflektuje činnost spolků, jak je vnímá a co si o nich myslí, se výpovědi skautů a pionýrů podstatně lišily.

Pionýři často odkazovali na lidi, kteří spolek Pionýr vnímají spíše negativně, jelikož ho stále spojují s minulým režimem a většinou se diví, že Pionýr ještě vůbec existuje.

„Jinak jsem se setkala i s negativními ohlasy hlavně proto, že když se někde řekne Pionýr, působí to hlavně u starších osob (35 let a výš), tak Pionýr je pro ně synonymem minulého režimu, kdy všichni museli být ve Svazu mládeže a i kdo tam být nechtěl a bojoval proti režimu, tak jsou to pro ně negativní vzpomínky. Z tohoto pohledu je to malinko zavádějící, ale já se snažím vysvětlovat, že s tou organizací před rokem 89 nemáme krom názvu nic společného.“

(Lenka, pionýr 26 let)

„Teď mi vadí jediná věc, když jezdím na pionýrské tábory, a někdo se mě zeptá, od jaké organizace je ten tábor a když odpovím, že je od Pionýra, tak se všichni hrozně diví, že vlastně Pionýrská organizace existuje. Myslím, že všude jsou nějaké problémy, ale děti na náš tábor vždy jezdí moc rády, svědčí o tom i to, že na začátku roku máme náš tábor obsazený.“

(Jana, pionýr, 51 let)

Pohled informátorů od zástupců skautů je v tomto ohledu jiný. Většina z nich odkazovala na hrdost skautingu a jeho tradice obecně. Na skaty se společnost dívá veskrze pozitivně, především kvůli „nepošramoceně“ historii.

„Většinou to opravdu působí kladně a mnohdy to otvírá i dveře, které by jinak zůstaly zavřené. Mnohdy je to i výhoda, záleží, jak se k tomu člověk staví. Když je pak třeba 24. duben a člověk přijde do školy v kroji, za který se nestydí a nosí ho hrdě, tak to působí velmi dobře, ale pokud by to ten člověk nějak skrýval, maskoval tak to pak zase působí špatně. Okolí reaguje

tak, jak reaguje člověk.“

(Petra, skaut, 25 let)

Často se informátoři vraceli k historii spolků, jejich původnímu záměru a metodám, které je jistým způsobem ovlivnily, ale ve většině případů v negativním slova smyslu.

„Co mi trochu stále vadí, je takový ten přežitek vojenského výcviku a s tím se pojí krojování a frčky a na to tady v našem oddílu moc nejsme. To mi přijde, že už se přežilo, ale nemuselo by to ve skautingu být tak důležité. Když se tomu někdo moc věnuje na úkor druhého, hlavně aby měl kroj plný odznaků, ale je jedno, jak se chová k dětem, nebo že vůbec nesleduje, jak to funguje, to mě na tom moc nebaví.“

(Olga, skaut, 40 let)

„Jenom bych chtěl dodat, dříve jsme děti do Pionýra nutili, což nebylo nejšťastnější a bylo to tak, že Pionýr byl do roku 89 jedinou povolenou dětskou organizací, protože Junák nesměl být, byl zakázán. To také nebylo úplně ideální, protože určitá konkurence by Pionýru prospěla. Dneska nadávat na činnost Pionýra je nesmysl, a pokud by se dříve nepřipomínaly negativní stránky Pionýra, tak by vůbec nevěděly, že něco takového bylo. Měli by hodnotit Pionýra podle současné činnosti a činnosti na táborech.“

(Stanislav, pionýr, 57 let)

5 ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se zabývala otázkou, do jaké míry se spolky Junák a Pionýr liší z hlediska své ideologie, programu, cílů, poslání a metod. V těchto zásadních aspektech, na nichž stojí výchova a budoucí směřování nejen mládeže, ale všech jejich členů, jsem hledala styčné body, ale i rozdíly mezi těmito organizacemi. Zaměřila jsem se konkrétně na naplňování a uplatňování výše vyjmenovaných aspektů v rámci pořádání letních táborů.

Jak se může na první pohled zdát, současný Junák a Pionýr mají hodně společného a nezasvěcenému člověku se jejich činnost může jevit jako identická. Základním společným rysem je, že Junák i Pionýr přicházejí s nabídkou využití volného času dětí a mládeže, avšak každý ze spolků jiným způsobem přistupuje k praktickému naplňování vytyčených cílů a poslání za použití částečně odlišných metod práce se svými členy.

K volbě tohoto tématu mne v první řadě vedla vlastní zkušenost s činností s mladými lidmi a dětmi v pionýrské i skautské organizaci, ale také časté reakce některých lidí v mém okolí, kteří nejsou schopni vnímat rozdíly v současném fungování těchto organizací a jejich hodnocení nadále podléhá ideologicky zatíženému obrazu souvisejícím s jejich historickým vývojem nebo všeobecně rozšířenými klišé a předsudky. Vzhledem k tomu, že činnost obou spolků cílí na širokou veřejnost a pořádá mnoho akcí i pro nečleny, jeví se mi jakákoliv osvěta veřejnosti jako veskrze pozitivní. Považuji za nutné zopakovat, že můj výzkum se zaměřoval na fungování obou organizací v období posledních dvou dekad, jejich historický vývoj a dobově podmíněná činnost nebyla v hledáčku mé pozornosti, ačkoliv jsem na ideologický obraz, který v paměti, především starších, informátorů zůstal, často narážela.

Bližší se v této práci věnuji fenoménu pořádání letních dětských táborů a jejich organizaci. Letní tábory mnohdy bývají otevřené širší veřejnosti, a protože zájem o ně je stále veliký, je jistě dobré a zajímavé ptát se, s jakým cílem tábory vznikají a jak jsou v jejich rámci uplatňovány metody nastavené organizací jeho pořadatelů.

V první části bakalářské práce jsem shrnula základní teoretická východiska týkající se celkové podstaty fungování spolků Junák a Pionýr. Rozborem principů, metod a poslání obou organizací v kontextu jejich historického vývoje jsem vytyčila významné body, ve kterých se výše uvedené aspekty fungování stýkají nebo naopak rozcházejí.

Významný moment spatřuji ve skutečnosti, že Junák se snaží vychovávat mladého člověka komplexně, zaměřuje se i na morální a duchovní rozměr a rozvoj jeho osobnosti. Toto zaměření není pouze vedlejším produktem činnosti, jako v případě Pionýra, ale je přímo definováno ve skautském slibu a zákonu a jeho naplňování je součástí skautských metodik a výchovných programů. Skaut přijímá principy hnutí za své a žije jimi i mimo klubovnu a oddíl. Skauting se tak stává životním stylem, a jeho hodnoty provází a jsou nadále rozvíjeny a posilovány jeho nositelem po celý život. Spolek Pionýr nabízí všestranně bohatou činnost, její organizace však připomíná činnost domů dětí a mládeže, děje se sice pravidelně, má však minimální dopad na civilní život pionýrů. Pionýr nabízí především způsob, jak efektivně a smysluplně vyplnit volný čas a morální a duchovní rozvoj jeho členů je tak jeho činností naplňován jakoby mimochodem a nezáměrně.

Dále jsem se také zaměřila na pojmy volný čas, volnočasová aktivita a socializace, které s činností spolků Junák a Pionýr bezprostředně souvisí.

V praktické části bylo mým cílem zhodnotit, jak skautští a pionýrští vedoucí pracují s dětmi, a najít rozdíly v metodách, které užívají. Jako výzkumnou metodu jsem zvolila kvalitativní analýzu na základě zúčastněného pozorování a polostruktované rozhovory se vzorkem osmi informátorů. Čtyři z informátorů jsou skautskými vedoucími a zbývající čtyři pionýrskými vedoucími. Výzkumný vzorek zahrnoval informátory téměř všech věkových kategorií, a celková doba jejich působení v dané organizaci byla u většiny dána skutečností, že jsou jejími členy od raného dětství. Všichni informátoři uvedli, že se jako věrní členové stále účastní letních táborů a každý rok se aktivně podílejí na jejich organizaci, ale ne všichni se v současné době aktivně účastní celoroční činnosti.

Díky kvalitativnímu výzkumu v podobě analýzy dat, kterou jsem provedla na základě výpovědí informátorů i zúčastněného pozorování, jsem došla k závěru, že lze nalézt mnoho odlišností v přístupu vedoucích k dětem na skautském a pionýrském táboře, ale zároveň i mnoho přístupů podobných, které jsou všechny podrobně zanalyzovány v praktické části práce. Veškeré rozdíly i podobnosti praktické činnosti obou spolků, kterou jsou viditelné v praxi na letních táborech, pramení ze samotné podstaty jejich ideologického a metodologického vymezení. Výchovné metody a principy skautingu byly už od jeho samotného počátku založeny na praxi. Zásadní hodnoty a dovednosti různého charakteru jsou každému členovi předávány a rozvíjeny při oddílové a družinové činnosti, ale je již na samotném členovi, aby je nadále uplatňoval a rozvíjel i mimo skautský kolektiv v praktickém životě. U skautingu je důležitým předpokladem výchovy, že se své členy snaží vést k celoživotnímu seberozvoji, seberealizaci a sebevzdělávání.

V tomto ohledu se uplatňování pionýrských výchovných metod a zásad liší. Činnost Pionýra je nastavena z hlediska všestrannosti a aktivního smysluplného trávení volného času dětí a mládeže. Následný rozvoj a upevňování dovedností, které si děti v průběhu celoroční činnosti osvojí, není na táborech až v takové míře jako u skautingu znatelný. Podstatnou roli v odlišném přístupu k dětem hraje také ideologie obou spolků, která je určována jejich historickým vývojem. Současná podoba Pionýra už s sebou nenese tolika tradic a rituálů, bez kterých by se ovšem i dnešní skauting neobešel. Tradice a rituály jsou přesto pro většinu táborů a pro jejich chod podstatné, tvoří legitimní součást táborového programu, který je jim v případě potřeby přizpůsobován časově.

Dalšími významnými aspekty, na které jsem se v praktické části při dotazování informátorů zaměřila, byly např. denní harmonogram, koncipování her a aktivit, hierarchie vedoucích a běžné denní aktivity a další rituály. Význam, který je těmto jednotlivým aspektům přisuzován spolkovými vedoucími, je často podmíněn nastaveným ideologickým konceptem organizace. Pro skautské a pionýrské vedoucí mají jednoduše větší význam rozdílné aspekty táborové organizace a táborového dění. V závislosti

na důležitosti, která je jednotlivým aspektům přisuzována, pak probíhá i praktická organizace činností, her a aktivit a jejich motivace.

V závěru bych ráda zdůraznila velký význam práce pro moje vlastní působení v organizaci Pionýr a Junák. Prostřednictvím své práce jsem šířeji nahlédla na jejich činnost a ve výzkumné části získala cenný náhled do praxe ze strany jiných vedoucích. Ač pro mě jako pro aktivní členku obou sledovaných organizací bylo někdy složité hodnotit je s určitým odstupem, věřím, že výstupy mé práce jsou co možná nejvíc nestranné.

6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

6.1 Literatura

Bayer, J., J. O. Martinovský, R. Plajner. 1968. *Náčelník – zakladatel československého skautingu a jeho nejbližší spolupracovníci*. Praha: Orbis.

Bernard, H. R. 2006. *Research methods in Anthropology: Qualitative and Quantitative Approaches*. Oxford: AltaMira Press.

Břicháček, V. 1992. *Skautský oddíl I*. Liberec: Skauting.

Břicháček, V., et al. 1998. *Skautskou stezkou: základní příručka pro skauty a skautky*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR.

Břicháček, V., et al. 2011. *Čekatelská zkouška*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR.

Burke, P. 1995. „*The Invention of Leisure in Early Modern Europe*.“ Pp. 136–150. *The Past and Present Society* (146). Oxford University Press: JSTOR Publications.

Čáka, J. 1990. *Junácká symbolika*. Praha: Merkur.

Giddens, A. 1999. *Sociologie*. Praha: Argo.

Hájek, B., B. Hofbauer, J. Pávková. 2008. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy ve výchově*. Praha: Portál s.r.o.

Hendl, J. 2008. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál s.r.o.

Kolektiv historické komise. 1994. *Cestou k pramenům: skautské historické minimum*. Praha: Junácká edice.

Linhart, J., et al. 2004. *Slovník cizích slov pro nové století: základní měnové jednotky, abecední seznam chemických prvků, jazykovědné pojmy, 30000 hesel*. Litvínov: Dialog.

Nagy, L. 1999. *250 miliónů skautů*. Praha: TDC.

Nosek, V. 2006. *Cestou k pramenům: historie skautingu v obrazech*. Praha: Junák - svaz skautů a skautek ČR.

Pávková, J., et al. 1999. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. Praha: Portál s.r.o.

Průcha, J. 2002. *Moderní pedagogika*. Praha: Portál.

Skauting. 1995. Liberec: Skauting.

Strauss, A., J. Corbinová. 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert.

Šantora, R., et al. 2012. *Skautské století: dobrodružný příběh 100 let českého skautingu*. Praha: Junák – TDC: Mladá fronta.

6.2 Internetové zdroje

6. Skautský oddíl Medvědi. 2002 – 2016. *CHARTA českého skautingu na počátku 21. Století*. [online]. by Nick Jones. [cit. 13. 04. 2016]. Dostupné z: http://www.medvediberoun.eu/medvedi/doc/pdf/charta_skautingu.pdf

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. 2003 – 2016. *Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže na období 2007 - 2013* [online]. MŠMT [cit. 9. 03. 2016]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/koncepce-statni-politiky-pro-oblast-deti-a-mladeze-na-obdobi>

Pionýr - Dobrodružství na míru. 2012. *Činnost*. [online]. [cit. 14. 02. 2016]. Dostupné z: <http://www.pionyr.cz/cinnost>

Pionýr - Dobrodružství na míru. 2012. *Historie*. [online]. [cit. 14. 02. 2016].

Dostupné z: <http://www.pionyr.cz/o-pionyru/historie>

Pionýr - Dobrodružství na míru. 2012. *Pionýři a Skauti*. [online]. [cit. 12. 02.

2016]. Dostupné z: <http://www.pionyr.cz/o-pionyru/historie/vztah-ke-skautingu>

Pionýr - Dobrodružství na míru. 2012. *Stanovy Pionýra a program*. [online].

[cit. 14. 02. 2016]. Dostupné z:

http://www.pionyr.cz/docs/stanovy_program_pionyr.pdf

Pionýr - Dobrodružství na míru. 2012. *Statut pionýra 1991*. [online]. [cit. 14. 02.

2016]. Dostupné z: <http://www.pionyr.cz/o-pionyru/historie/statut91>

Pionýr - Dobrodružství na míru. 2012. *Výroční zpráva Pionýr v roce 2007*.

[online]. [cit. 14. 02. 2016]. Dostupné z:

http://www.pionyr.cz/vyr_zpravy/2007_27.pdf

Pionýr, z.s. – Pionýrská skupina Březová. 2016. *Historické mezníky* [online].

[cit. 14. 02. 2016]. Dostupné z:

<http://www.brezova.pionyr.cz/index.php?page=mezniky>

Pionýr, z.s. – Pionýrská skupina Březová. 2016. *Pionýr*. [online]. [cit. 14. 02.

2016]. Dostupné z: <http://www.brezova.pionyr.cz/index.php?page=opionyru>

Pionýrská skupina „Ďepěrka“ Karviná. 2016. *Ideály Pionýra*. [online]. [cit. 13.

03. 2016]. Dostupné z: [http://www.tepera.estranky.cz/clanky/idealy-](http://www.tepera.estranky.cz/clanky/idealy-pionyra.html)

[pionyra.html](http://www.tepera.estranky.cz/clanky/idealy-pionyra.html)

Skaut. cz. 2016. *Zajímavá fakta a čísla*. [online]. Junák - český skaut, z. s.

[cit. 13. 04. 2016]. Dostupné z: [http://www.skaut.cz/skauting/o-skautingu/fakta-](http://www.skaut.cz/skauting/o-skautingu/fakta-cisla)

[cisla](http://www.skaut.cz/skauting/o-skautingu/fakta-cisla)

Skaut. org. 2003. *Skauting*. [online]. [cit. 13. 02. 2016]. Dostupné z:

<http://www.skaut.org/skauting.php>

Skautská křižovatka. 2014-2015. *Junák – český skaut, z. s. stanovy spolku schválené XIV. Valným sněmem Junáka v Litomyšli dne 29. 3. 2014.* [online].

Junák - český skaut, z. s. [cit. 13. 02. 2016]. Dostupné z:

<http://krizovatka.skaut.cz/dokumenty/file/114-stanovy-junaka-podepsane?autologin=1>

Skautské středisko Střela Plzeň. 2005-2016. *Poslání, principy a metoda skautingu.* [online]. pixeljets.com [cit. 13. 02. 2016]. Dostupné z:

<http://www.strela.skauting.cz/files/letak-poslani-principy-a-metoda-skautingu-12-mb.pdf>

7 Resumé

The aim of the Bachelor thesis *The Ideological Background of Pioneer and Scout's Camp Activities* is to examine two Czech greatest organizations providing free-time activities – the Junák – český skaut and the Pionýr, which both have similar purposes; including the cultural education, development and working with kids and the youth. According to the general perception, these two institutions appear to be similar in purpose, however, the historical evolution and current methods and tendencies expose their mutual differences. This thesis provides an analysis of institutions' activities and their mutual similarities as well as differences.

The thesis will describe and characterize the Pionýr and the Junák – český skaut institutions and it will demonstrate the main differences between their specific methods of education, attitudes to and working with children. The main research will come out of historical evolution, main goals, principals and educational methods of both institutions. The thesis' general conclusions are demonstrated on the basis of the practical example of summer camps organization.

Practical part of the thesis is a research concerning the most important aspects of camps, connected to everyday camp activities, programme and the work with children. The main questions examined by this research will stand in the relation of leaders to the whole associations. Other fields of examination will outline leaders' personal involvement in the organization of summer camps or main elements of these camps.

The thesis also includes the anthropological research accomplished by qualitative analysis of participated observation and by semi-structured interviews of four leaders of the association Junák – český skaut and four leaders of the association Pionýr.

8 Přílohy

8.1 Obrazová příloha

1. Zázemí a zařízení táborů

Foto 1: Fotka ukazuje zařízení a zázemí skautského tábora. Většina hmotného zařízení se dováží a staví až při samotném začátku tábora. Na obrázku jsou vyfocena teepee, ve kterých skauti po celých čtrnáct dní bydlí. Samozřejmě jsou k dispozici i stany, které se také staví, ale teepee jsou více oblíbená, jelikož jsou prostornější a dá se v nich rozdělat oheň. (foto archiv autorky)

Foto 2: Na této fotce je vyobrazena základna pionýrského tábora, která se skládá z hlavní budovy, kde se nachází kuchyně, pokoje, sprchy a společenská místnost. Součástí komplexu tvoří také stany s podsadou, které se staví jen v době táborů, děti pak mají na výběr, jestli budou spát v budově nebo ve stanu. Na fotce si také může všimnout i vymožeností, které by se jen sotva vyskytovaly na skautském táboře, jako je bazén, pískové hřiště na volejbal a trampolína pro děti. (foto archiv autorky)

2. Táborové jídelny

Foto 3: Zařízení kuchyně a jídelny jsou u obou táborů dost specifické a rozdílné, což vyplívá z následujících fotek. Skautská jídelna je společně propojená s kuchyní a funguje jako jediný prostor, kde se všichni mohou schovat pod střechu, což je z hlediska malého prostoru mnohdy obtížné. Kuchyně je na skautském táboře jediným pevným objektem, který zůstává, ačkoliv se po několika letech musí zase přestavovat, z důvodu trouchnivění dřeva, ze kterého je postavena. Jsou zde viditelné i ešusy a plechové hrnky, které se používají, z důvodu větší praktičnosti a nerozbitnosti. (foto archiv autorky)

Foto 4: Naproti tomu jídelna pionýrské základny, která je součástí hlavní budovy, je mnohem prostornější a komfortněji vybavena. Místo dřevěných lavic, jsou zde židle, a místo ešusů běžně používané nádobí. (foto archiv autorky)

3. Táborové nástupy

Foto 5: Skautský nástup, jak můžeme vidět na fotografii, se nese v duchu připomínání si skautských tradic a rituálů. Nástup probíhá v jednotných krojích, popřípadě v tričkách se skautskou lilií, a skládá se z dílčí řady menších rituálů a úkonů s pevně daným pořadím. Při vztyčování státní vlajky skauti zpěvem skautské hymny vzdávají hold své vlasti i svým ideálům. (foto archiv autorky)

Foto 6: Nástup na pionýrském táboře obecně není řízen striktně danými pravidly ani rituály. Většinou se všichni scházejí na jednom určeném místě, jako např. u ohniště. Forma nástupu se nese v duchu celotáborové hry, z něhož vyplývají i kostýmy účastníků. (foto archiv autorky)